

Juridiska fakulteten
vid Lunds Universitet

Interimistiska åtgärder inom EG- rätten

dels i process vid EG-domstolen och dels i mål vid de nationella
domstolarna

Examensarbete i EG-rätt, 20 poäng
Handledare: Carl Michael
Quitrow
Författare: Titti Heina
HT 1998

Innehåll

FÖRKORTNINGAR	3
1. INLEDNING	4
1.1 Syfte och metod	8
1.2 Material	8
1.3 Disposition och avgränsningar	9
2. INTERIMISTISKA ÅTGÄRDER FÖRORDNADE AV EG-DOMSTOLEN	11
2.1 Inledning	11
2.2 Suspension av gemenskapsinstitutionernas rättsakter	12
2.3 Förordnande om andra interimistiska åtgärder	14
2.3.1 Interimistiska åtgärder förordnade mot gemenskapens institutioner	14
2.3.1.1 Camera Care	16
2.3.1.2 Domstolens prövning av kommissionens beslut	18
2.3.2 Förordnande om interimistiska åtgärder mot enskilda och medlemsstaterna	19
3. DE EG-RÄTTSLIGA FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR ATT FÖRORDNA OM SUSPENSION ELLER ANDRA INTERIMISTISKA ÅTGÄRDER	21
3.1 Inledning	21
3.2 Ett ”prima facie” mål	21
3.3 Brådskande	22
3.4 Allvarlig och irreparabel skada	23
3.5 En intresseavvägning	24
3.6 Ställande av säkerhet	26
4. FÖRORDNANDE OM INTERIMISTISKA ÅTGÄRDER VID DE NATIONELLA DOMSTOLARNA MED EG-RÄTTSLIG ANKNYTNING	27
4.1 Artikel 177 EG-fördraget	27
4.2 Factortame	28
4.2.1 Inledning	28
4.2.2 Bakgrunden till Factortame	28

4.3.2 Underställelse av Factortame-fallet inför EG-domstolen	30
4.3.2.1 Skälen till EG-domstolens beslut	31
4.3.3 Händelseförloppet efter EG-domstolens meddelade förhandsavgörande	33
5. EFFEKTEN AV FACTORTAME PÅ MEDLEMSSTATERNAS KONSTITUTION	35
5.1 I Storbritannien	35
5.2 I Sverige	37
6. RÄTTEN ATT INTE TILLÄMPA EG-RÄTTEN VID DE NATIONELLA DOMSTOLARNA	41
6.1 Rätten att ogiltigförklara EG-rättsliga bestämmelser	41
6.2 Suspension av nationella beslut som grundats på gemenskapsrätt	42
6.2.1 Bakgrund	42
6.2.2 EG-domstolens skäl och avgörande	42
6.2.3 Förutsättningarna för suspension av nationella beslut som grundats på gemenskapsrättsakter	43
6.3 Nationella domstolars möjlighet att vidta positiva åtgärder som provisoriskt åsidosätter EG-rättslig sekundärrätt	44
6.4 En bekräftelse av gällande rätt	45
7. DEN NATIONELLA PROCESSUELLA AUTONOMIN KONTRA KRAVET PÅ EN ENHETLIG TILLÄMPNING AV GEMENSKAPSRÄTTEN	48
7.1 Analys och slutsatser	48
7.2 Vilka frågeställningar väcks vid en svensk domstol i ett fall där den interimistiskt skall åsidosätta en svensk lag som stridande mot EG-rätten?	50
8. SAMMANFATTNING	52
BILAGA A	56
LITTERATURFÖRTECKNING	59
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	63

Förkortningar

All ER	All England Law Reports
A.J.C.L.	American Journal of Comparative Law
C.M.L.R.	Common Market Law Reports
C.M.L.Rev.	Common Market Law Review
EC	European Communities
E.C.R.	European Court Reports
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetet
EG	Europeiska gemenskapen
EKSG	Europeiska kol- och stålgemenskapen
EU	Europeiska unionen
JT	Juridisk Tidskrift utg. vid Stockholms universitet
KU	Konstitutionsutskottet
O.J.	Official Journal
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
RR	Rättegångsreglerna O.J. L176/7ff
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
Y.E.L	Yearbook of European Law
ä.e.p.	Ännu ej publicerad

1 Inledning

Den Europeiska kol- och stålgemenskapens domstol upprättades 1952 genom att EKSG-fördraget trädde i kraft. Genom tillkomsten av EEG- och Euratomfördragen, som tillsammans med EKSG-fördraget lade grunden för de Europeiska gemenskaperna, blev domstolen från 1958 en gemensam domstol för de tre fördragen.¹

Genom Enhetsakten 1986 inrättades även förstainstansdomstolen i syfte att lätta på EG-domstolens allt växande arbetsbörda. Förstainstansrättens jurisdiktion framgår av rådsbeslutet 88/591/EEC artikel 3.1.² Från början hade förstainstansrätten hand om konkurrens- och tjänstemannamålen, men genom ett rådsbeslut³ utvidgades domstolens kompetens. Domstolen blev även behörig att handlägga mål där enskilda rättssubjekt, till skillnad från gemenskapens institutioner och medlemsstater, väckt talan om exempelvis ogiltighetsförklaring av rättsakter enligt artikel 173 EG-fördraget.⁴

Den Europeiska unionen upprättades genom det s.k. Maastrichtfördraget, som trädde i kraft 1993. Samarbetet inom EU brukar beskrivas som ett samarbete inom tre pelare. Den första pelaren omfattar samarbetet inom de Europeiska gemenskaperna, vilket utvidgades genom Unionsfördraget. Det är inom denna pelare som integrationen nått längst.⁵ Den andra pelaren omfattar frågor rörande gemensam utrikes- och säkerhetspolitik och den tredje pelaren inrikes och rättsliga frågor. Samarbetet inom de två sistnämnda pelarna har en folkrättslig karaktär och beslut förutsätter enighet bland medlemsstaterna.⁶ Då EG-domstolen i princip endast tilldelats kompetens inom den första pelaren betecknas domstolen alltså EG-domstolen.⁷

Amsterdamfördraget signerades 1997 och förväntas träda i kraft våren 1999. En av huvudpunkterna i Amsterdamfördraget gäller de institutionella förändringar som blir nödvändiga på grund av ett flertal nya stater ansökt om medlemskap i EU.⁸ För EG-domstolen leder inte Amsterdamfördraget

¹ Fritz, M.mfl, När tar EG-rätten över? EG:rättens rättsverkan, 1996, s.38

² Plender, R., European Courts Practice and Precedents, (Sweet & Maxwell), London, 1997, s. 3f

³ Rådsbeslut 1993, 350/93/EKSG,EEG,Euratom

⁴ Fritz, M., 1996, s.39

⁵ Tidigare hette den Europeiska gemenskapen den Europeiska ekonomiska gemenskapen. Genom Unionsfördraget artikel G, bytte den namn.

⁶ Hagsgård, A., EG-rätten i nationell rättstillämpning, 1996, s.13f

⁷ Plender, R., 1997, s.4

⁸ White Paper on the 1996 Intergovernmental Conference, volume 1 (Annex) Official Texts of the European Union Institutions, 19ff och 170ff; The Treaty on European Union-The Meaning of Amsterdam, Factsheet, June 1997; Miles, L. And Redmond, J., Enlarging the European Union, The Erosion of Federalism?, Cooperation and Conflict, vol.31, 1996, s. 298

till några institutionella förändringar, men dock till en något utökad jurisdiktion.⁹

EG-domstolen har endast behörighet i de fall detta uttryckligen angivits i fördragen eller genom andra överenskommelser, vilket framgår av den legalitetsprincip som gäller samtliga gemenskapens institutioner och bl.a. uttrycks i artikel 4.1 EG-fördraget.¹⁰ I artikel 164 EG-fördraget¹¹ anges att domstolen skall säkerställa att lag och rätt följs vid tolkning och tillämpning av fördraget. Domstolen har till uppgift att främja gemenskapens mål om ökad integration bland medlemsstaterna och skydd av de enskildas rättigheter, vilket framgår av EG-fördragets preambel och artikel 2 i fördraget.¹²

För att uppfylla den uppgift som EG-domstolen tillerkänts enligt artikel 164 skall den prova olika former för talan som finns reglerat i artiklarna 169-182 och 228 EG-fördraget.¹³ Artiklarna reglerar fördragsbrott-, ogiltighets-, passivitets- och skadeståndstalan som förs av parterna i en process vid EG-domstolen.¹⁴

I en process vid EG-domstolen kan domstolen även enligt artikel 185 EG-fördraget¹⁵ förordna om uppskov med verkställigheten av en rättsakt och enligt artikel 186 EG-fördraget¹⁶ besluta om andra nödvändiga interimistiska åtgärder. Förordnandet om suspension och andra interimistiska åtgärder innebär att EG-domstolen beslutar om att provisoriskt uppskov eller andra åtgärder skall vidtas som säkerställer den sökande partens rättigheter under den huvudsakliga processens gång. Interimistiska åtgärder föreskrivs därvid om det föreligger en risk för att den sökande annars påverkas menligt oavsett utgången i det huvudsakliga målet. Förordnandet är endast av tillfällig natur och upphör så snart domen i målet meddelas.¹⁷ I rättspraxis har det fastslagits att även kommissionen kan förordna om interimistiska åtgärder för att effektivisera dess verksamhet rörande konkurrensrätten.¹⁸ De närmare bestämmelserna i EG-rätten som anger förutsättningarna för att förordna om interimistiska åtgärder kommer att belysas i min framställning.

⁸ Amsterdampfördraget innebär även att EG-fördragets artikel numrering ändras. Då fördraget ännu inte trätt i kraft har jag valt att använda mig av den nuvarande numreringen i den löpande texten med hänvisning till den nya numreringen i fotnot. Ibland sker hänvisning inom parentes.

⁹ Bl.a. Artikel K7 Amsterdampfördraget

¹⁰ Bernitz, U., Europarättens grunder, 1995, s. 38

¹¹ Artikel 220 med ändring av Amsterdampfördraget

¹² Plender, R., 1997, s.9

¹³ Artiklarna 226-232 och 300 med ändring av Amsterdampfördraget.

¹⁴ Fritz, M.mfl. 1996, s. 44

¹⁵ Artikel 242 med ändring av Amsterdampfördraget

¹⁶ Artikel 243 Ibid

¹⁷ Lasok, K.P.E., The European Court of Justice-Practice and procedure, 2edn. (Butterworths), London, 1994, s.231

¹⁸ Mål 792/79R Camera Care mot Kommissionen (1980)ECR 119

En annan funktion som EG-domstolen har är att den enligt artikel 177 EG-fördraget¹⁹ skall lämna förhandsavgöranden på begäran av de nationella domstolarna inom gemenskapen. De nationella domstolarna kan och är i vissa fall skyldiga att begära förhandsavgörande på frågor om tolkningen av gemenskapens fördrag samt giltigheten och tolkningen av rättsakter som utfärdats av gemenskapens institutioner.²⁰ EG-domstolen har en exklusiv rätt att tolka EG-rätten och medlemsstaterna har förbundit sig att inte lösa tvister angående tolkningen eller tillämpningen av EG-fördraget på annat sätt än som bestäms i fördraget.²¹

En fråga som väckts är huruvida *EG-domstolen* kan förordna om interimistiska åtgärder i en tvist som är anhängig vid en nationell domstol, i vilken den nationella domstolen begärt förhandsavgörande då giltigheten av en EG-rättslig rättsakt ifrågasatts. Även om frågan inte har uppkommit i rättspraxis har det ansetts att EG-domstolen inte har en sådan jurisdiktion. Det är således de *nationella domstolarna* som skall förordna om interimistiska åtgärder i en process vid den nationella domstolen under ett artikel 177-förfarande.²²

De nationella domstolarna är förpliktade att skydda de rättigheter som emanerar från EG-rätten, vilket följer av artikel 177 och lojalitetsplikten i artikel 5 EG-fördraget.²³ I en process som pågår vid en nationell domstol och där EG-rättsliga intressen berörs måste den nationella domstolen vid förordnandet av interimistiska åtgärder och andra sanktions- och processmedel säkerställa att de EG-rättsliga rättigheterna ges full effekt.²⁴

Enligt vilka kriterier skall då nationella domstolar förordna om interimistiska åtgärder i mål, vid vilka hänsyn till EG-rättsliga intressen gör sig gällande?

Ett problem på EG-rättslig nivå är att de EG-rättsliga reglerna på nationell nivå saknar administrativa och civilrättsliga sanktioner och att det saknas EG-rättsliga processregler för förandet av enskilda anspråk stödda på EG-rättsliga regler.²⁵ Det finns förslag till direktiv om harmonisering av medlemsstaternas processordningar och inom vissa områden har en viss

¹⁹ Artikel 234 med ändring av Amsterdamfördraget

²⁰ Fritz, M.mfl. 1996, s.47

²¹ Artikel 219 EG-fördraget.(Artikel 292 med ändring av Amsterdamfördraget) Bernitz, U.,1995, s.39

²² Lasok, K.P.E., 1994, s.234

²³ Curtin, D.M. and Mortelmans, K.J.M: Application and Enforcement of Community Law by the Member States: Actors in Search of a New Script, in Curtin/Heukels: Institutional Dynamics of European Integration, Essays in Honour of Henry G. Schermers. Dordrecht 1994. Vol.II p435; artiklarna 10 och 234 med ändring av Amsterdamfördraget

²⁴ Curtin, D.M., and Mortelmans, K.J.M., 1994, s.437

²⁵ Andersson, T., Rättsskyddsprincipen-EG-rätt och nationell sanktions- och processrätt ur ett svenskt civilprocessuellt perspektiv, 1997, s.74

harmonisering av de processuella reglerna förekommit.²⁶ Men de flesta förslag som uppkommit har ännu inte lett till några åtgärder. Dessutom anses det vara lite av en omöjlighet att i detalj reglera den nationella sanktions- och processrätten på EG-rättslig nivå.²⁷

Huvudregeln, vilken fastslagits av EG-domstolen, är således att det är de nationella processuella sanktions- och processreglerna som blir tillämpliga i en nationell process, vid vilket EG-rättsliga intressen berörs.²⁸ Dock med det förbehållet att inte sätta de EG-rättsliga kraven på dess fulla genomslag och likabehandling på spel.²⁹ Istället för att nå harmonisering genom lagstiftningsvägen är det därför EG-domstolen som sett till att gemenskapens genomslagskraft och effektivitet inte i alltför hög grad äventyrats av de nationella processuella särregleringarna.³⁰

Genom senare rättspraxis har EG-domstolen därmed alltmer frångått den nationella processuella autonomi.³¹ Genom EG-domstolens rättspraxis har allt fler detaljerade krav på de nationella sanktions- och processreglerna ställts. Vad gäller interimistiska åtgärder som förordnas vid de nationella domstolarna med EG-rättslig anknytning har EG-domstolen genom rättspraxis tillnärmast åstadkommit en total harmonisering, medan EG-domstolen inte reglerat så långtgående rörande andra sanktions- och processregler.³² Den långtgående detaljerade regleringen har främst gällt vid förordnandet av interimistiska åtgärder mot nationella åtgärder som grundats direkt i EG-rätten. Däremot har EG-domstolen inte uttalat sig direkt om vilka kriterier som blir tillämpliga vid förordnandet av interimistiska åtgärder mot en nationell regel som står i strid mot EG-rättsliga intressen.³³

Genom lagen med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen (1994:1500) anslöts Sverige till gemenskapen 1 januari 1995. Den konkreta frågan som då ställs i min uppsats är vad konsekvenserna blir för en svensk domstol vad gäller förordnandet av interimistiska åtgärder. Vilka förutsättningar, EG-rättsliga eller svenska, skall den svenska domstolen se till vid förordnandet av interimistiska åtgärder i mål med anknytning till EG-rättsliga intressen? Innebär medlemskapet till EU att svenska domstolar tillerkänts en ny kompetens på detta område?

²⁶ Exempelvis på området om offentlig upphandling genom det s.k. rättsmedelsdirektivet, 89/665/EEG; Fritz, M.mfl. 1996, s.127

²⁷ Andersson, T., 1997, s.310

²⁸ Fritz, M.mfl. 1996, s.129

²⁹ Andersson, T., 1997, s.74

³⁰ Fritz, M.mfl. 1996, s.127ff

³¹ Ibid

³² Andersson, T., 1997, kapitel 3; De förenade målen C-143/88 och C-92/89 Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG mot Hauptzollamt Itzehoe, (1991) ECR I-415

³³ Ibid; Mål C-213/89 R mot Secretary of State for Transport, ex p. Factortame Ltd (1990) I ECR 2433

1.1 Syfte och metod

Den grundläggande tanken med uppsatsen är att redogöra för de regler och förutsättningar som skall vara uppfyllda i EG-rätten för att suspension och andra interimistiska åtgärder skall förordnas. Vad gäller reglerna för interimistiska åtgärder som blir tillämpliga i en process vid EG-domstolen ämnar uppsatsen dels att se till syftet med dessa provisoriska åtgärder och dels att studera de förutsättningar som skall föreligga för att suspension eller andra interimistiska åtgärder skall föreskrivas. Dessutom belyses EG-domstolens praxis rörande de divergerande villkor som i vissa fall ställts beroende på motparts och tredje mans intressen.

Men eftersom EG-rätten effektiviseras genom ett samarbete mellan EG-domstolen och medlemsstaterna aktualiseras inte enbart en redogörelse av de regler och praxis som gäller vid en process vid EG-domstolen, utan även vad som gäller för de nationella domstolarna. Ändamålet med uppsatsen handlar till stor del om att studera EG-domstolens rättspraxis vad gäller villkoren för nationella domstolarna att förordna om interimistiska åtgärder i mål med EG-rättslig anknytning. Härvid framkommer att metoden som tillämpats i uppsatsen med att i de inledande kapitlen kartlägga de EG-rättsliga förutsättningarna för att föreskriva om interimistiska åtgärder även har ett ytterligare ändamål. Ett studium av rättsfallen där förhandsavgörande lämnats av EG-domstolen på området visar nämligen att de förutsättningar som EG-domstolen tillämpar för att förordna om suspension och andra interimistiska åtgärder till stor del blir tillämpliga vid de nationella domstolarna i mål med EG-rättslig anknytning. Artiklarna 185 och 186 EG-fördraget samt tillhörande lagstiftning och praxis, som behandlas i de inledande kapitlen, aktualiseras därmed även för de nationella domstolarna. Därvid belyses detta även utifrån ett exempel ur svensk rätt.

Det skall även nämnas att uppsatsen leder in på ett statsrättsligt plan. Syftet med det är att ge en fullständigare analys av ett mångfacetterat rättsfall.³⁴ Då Sverige anslutits till gemenskapen blir det även intressant med en jämförelse till svensk konstitutionell rätt. Slutligen skall även tilläggas att författarens egna slutsatser i uppsatsen inte sammanfattats fullständigt under ett särskilt kapitel, utan finns angivna direkt i de kapitel, vid vilka egna åsikter anses befogade.

1.2 Material

Materialet som ligger till grund för uppsatsen består till stor del av EG-domstolens praxis samt kommentarer till rättspraxis på området. Men även lagstadgade bestämmelser i EG-fördraget, domstolens stadga och rättegångsreglerna med tillhörande kommenterande litteratur är tillämpliga. Då uppsatsen även berör inhemsk- samt brittisk rätt tillämpas lagstiftning i

³⁴ Se kapitel 4 och 5

brittisk och svensk konstitutionell rätt och svensk processrätt med tillhörande kommentarer, förarbeten och litteratur på området.

1.3 Disposition och avgränsningar

Utgångspunkten för framställningen är en redogörelse av de lagstadgade bestämmelserna och rättspraxis rörande suspension och andra interimistiska åtgärder som är gällande i en process vid EG-domstolen. Därvid belyses även det faktum att kommissionen erhållit befogenhet att förordna om interimistiska åtgärder i konkurrensrättsliga mål, även om de kriterier som kommissionen tillämpar och dess praxis inte kommer att analyseras av utrymmesskäl. Dessutom behandlas inte de förutsättningar enligt vilka förstainstansdomstolen förordnar om interimistiska åtgärder då reglerna i stort överensstämmer med EG-domstolens.³⁵ Analysen av EG-domstolens rikliga praxis på området är inte heller heltäckande, utan består snarare av ett urval som får tjäna som exempel för att ange de regler och förutsättningar som är tillämpliga. En ytterligare begränsning rörande kapitlen 2 och 3 är slutligen att interimistiska åtgärder enligt artiklarna 187 och 192 EG-fördraget³⁶ inte omfattas. Enligt dessa artiklar kan uppskov med verkställigheten av ett beslut taget av EG-domstolen eller uppskov med andra verkställighetsåtgärder antagna av andra EG-institutioner föreskrivas. Anledningen till att dessa säkerhetsåtgärder inte berörs närmre är att villkoren är desamma för dessa interimistiska åtgärder som för de som behandlas i framställningen.³⁷

I de följande kapitlen studeras de rättsfall genom vilka EG-domstolen fastslagit de villkor som blir gällande för en nationell domstol vid förordnandet om interimistiska åtgärder i mål med EG-rättslig anknytning. I kapitel 4 behandlas inledningsvis artikel 177 EG-fördraget ofullständigt, men i syfte att påvisa att det är genom förfarandet med förhandsavgörande som EG-rätten till stora delar effektiviserats i medlemsstaterna. Det följande studiet av rättsfall visar även att artikel 177 använts som skäl för att nationella domstolar skall anses ha behörighet att förordna om interimistiska åtgärder, även om en sådan rätt inte tillerkänts dem enligt nationell rätt. Under kapitel 4 redogörs därefter för det förhållandet att en *nationell föreskrift* skall åsidosättas provisoriskt vid nationell domstol då föreskriften strider mot EG-rättigheter. Kapitel 5 anknyter till det föregående kapitlet och övergår till ett statsrättsligt resonemang, eftersom effekten av EG-domstolens rättspraxis även väckte en konstitutionell debatt och medförde ett klagande i Storbritannien. I detta sammanhang görs även en jämförelse till svensk rätt. Eftersom kapitel 5 egentligen går utöver det huvudsakliga ämnet för uppsatsen är det tämligen kortfattat.

³⁵ Plender, R, 1997, s.591ff

³⁶ Artiklarna 244 och 256 med ändring av Amsterdamfördraget

³⁷ Enligt artikel 89 RR; Plender, R, 1997, s.602

Under kapitel 6 behandlas det förhållandet att en nationell domstol interimistiskt skall åsidosätta en *nationell åtgärd* som grundats på en *EG-rättslig rättsakt*. Dessutom upptas de krav som gäller för att *ogiltigförklara* en gemenskapsrättsakt. I kapitel 7 sammanförs och analyseras resultatet av EG-domstolens praxis vad gäller kriterierna som uppställts för nationella domstolar för att föreskriva om interimistiska åtgärder i mål med EG-rättslig anknytning. Härvid anknyts kort till EG-domstolens praxis generellt rörande medlemsstaternas process- och sanktionsmedel. Slutligen görs även ett försök att applicera resultatet av EG-domstolens praxis i svensk rätt.

2 Interimistiska åtgärder förordnade av EG-domstolen

2.1 Inledning

Talan som förs vid domstolen skall inte hindra verkställighet. Dock får domstolen om den anser att omständigheterna så kräver förordna om uppskov med verkställigheten av den påtalade rättsakten eller i ärenden som anhängiggjorts vid domstolen föreskriva nödvändiga interimistiska åtgärder enligt artiklarna 185 och 186 EG-fördraget.³⁸

Syftet med suspension och andra interimistiska åtgärder är att bevara parternas positioner under den pågående processen så att beslutet i det huvudsakliga målet kan förhindras från att bli obetydligt för den sökande på grund av tidsförloppet eller någon uppstående händelse. Det innebär att domstolen efter prövning beslutar om att tillfälliga åtgärder skall vidtas som säkerställer den sökande partens rättigheter under den huvudsakliga processens gång.³⁹ Betydelsen av interimistiska åtgärder är därmed nära relaterat till den tidsutdräkt som ett avgörande i det huvudsakliga målet oftast innebär. Därför blir det nödvändigt med snabba och användbara tillfälliga åtgärder.⁴⁰

Reglerna för interimistiska åtgärder framgår av lagtext och EG-domstolens praxis.⁴¹ Av artikel 36 EG-domstolens stadga⁴² och artiklarna 83 till 89 rättegångsreglerna⁴³ framgår de kriterier som är av huvudsaklig betydelse för att förordna om interimistiska åtgärder. Exempelvis måste det föreligga en huvudsaklig process vid EG-domstolen, i vilken en separat ansökan om interimistiska åtgärder görs.⁴⁴ Vidare kriterier för att föreskriva om interimistiska åtgärder som framgår av dessa regler uttrycktes även i målet 20/81R *ARBED*:

” By virtue of Articles 39 ECSC and 83 Rules of Procedure, as well as a consistent line of decisions of the Court, measures of this kind may be adopted by the Judge hearing the application of such measures if it is established that their adoption is *prima facie* justified in fact and law, if they are urgent in the sense that it is necessary, in order to avoid serious and irreparable damage, that it should be laid down, and should take effect, before the decision of the Court on the substance of the action, and if they are provisional in the sense that they

³⁸ Artiklarna 242 och 243 med ändring av Amsterdamfördraget. Motsvarande regler finns i artikel 39 EKSG och artiklarna 157 och 158 Euratomfördraget

³⁹ Plender, R. 1997, s.587

⁴⁰ Antunes, L.M.P. Interim Measures under EC Competition Law-Recent Developments, Y.E.L. 1993, s.102

⁴¹ Lasok, K.P.E. 1994, s.231 och 250

⁴² Protokoll till EG-fördraget

⁴³ Rules of Procedure, Official Journal of the European Communities No L 176/23 1991
Förkortat RR i mitt arbete; Relevanta artiklar bifogas i bilaga A till uppsatsen.

⁴⁴ Artikel 83.1 och 3 RR

do not at this stage decide disputed points of law or fact, or neutralize in advance the consequences of a decision to be given subsequently on the substance of the action.”⁴⁵

Dessutom skall tilläggas att de interimistiska åtgärderna skall vara begränsade till vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärderna enligt proportionalitetsprincipen.⁴⁶

Ett beslut om interimistiska åtgärder fastställer inte det juridiska rättsförhållandet mellan parterna, utan det beslutet tas i målet som gäller själva saken. Det interimistiska beslutet, som vanligen fattas av domstolens president,⁴⁷ skall endast betraktas som ett praktiskt, tillfälligt beslut som medför juridiska konsekvenser.⁴⁸

2.2 Suspension av gemenskapsinstitutionernas rättsakter

Enligt artikel 185 EG-fördraget får domstolen, om den anser att omständigheterna så kräver, förordna om uppskov med verkställigheten av den påtalade rättsakten. Uppskovet kan innefatta hela eller endast delar av rättsakten.⁴⁹ De närmare förutsättningarna anges i artikel 83.1 stycke 1 RR och innebär att suspension av en rättsakt enligt artikel 185 endast kan gälla en rättsakt antagen av en gemenskapsinstitution och inte exempelvis en medlemsstat.⁵⁰ Dessutom beviljas en ansökan om att tillfälligt upphäva verkställigheten av en rättsakt endast om rättsakten är omtvistad i en process vid EG-domstolen.⁵¹

Det kan uppfattas som om möjligheten till att förordna om uppskov med verkställigheten av en rättsakt är begränsad till de fall då en rättsakts giltighet ifrågasätts. Även om frågan om uppskov vanligtvis uppkommer i mål där ogiltighetstalan enligt artikel 173 EG-fördraget förs, så är åtgärden inte begränsad till den typen av mål. Uppskov kan exempelvis även bli aktuellt i en process mot en medlemsstat enligt artikel 169 EG-fördraget, då medlemsstaten vägrar att rätta sig efter rättsakten då den hävdar att rättsakten är ogiltig.⁵²

Ytterligare förutsättningar för att bevilja uppskov med verkställigheten av en rättsakt är att det är fråga om en rättsakt och inte ett förslag. Omfattningen

⁴⁵ Mål 20/81 R Arbed (1981) ECR 721 punkt 13

⁴⁶ De förenade målen 228 och 229/82 R Ford. (1982) ECR 3098; Borchartd, G. The Award of Interim Measures by the European Court of Justice, 22 CML Rev. (1985), s.223

⁴⁷ Artikel 85 RR

⁴⁸ Borchartd, G. 1985, s.207

⁴⁹ Lasok, K.P.E. 1994, s.238

⁵⁰ Att det enligt artikel 185 EG-fördraget står att en *rättsakt* kan suspenderas och artikel 83.1 stycke 1 RR använder begreppet ”measure”, vilket betyder åtgärd tycks inte ha någon signifikant betydelse; Lasok, K.P.E. 1994, s.236

⁵¹ Artikel 83.1 stycke 1; Borchartd, G., 1985, s.208

⁵² Plender, R., 1997, s.588

av vad som konstituerar en rättsakt är något mer inskränkt i förhållande till vad som innefattas som rättsakt i fördragen.⁵³ Med rättsakt enligt artikel 185 menas att rättsakten i fråga skall vara möjlig att bestrida vid domstolen och skall medföra effekter som kan uppskjutas.⁵⁴ Varje positivt agerande av en gemenskapsinstitution kan utgöra en rättsakt. Men en institutions beslut om att inte agera eller negativa beslut om att exempelvis återkalla ett fördelaktigt beslut kan inte bli föremål för uppskov.⁵⁵ Uppskov vid dessa fall är inte möjligt då ett uppskov av en negativ rättsakt inte medför den åsyftade effekten, eftersom det inte kan förändra den sökandes position. Härvid menas att ett uppskov av ett negativt beslut eller ett beslut om att inte agera inte medför att det rättsförhållande som den sökande önskar vidmakthålla eller förverkliga uppstår. Exempelvis innebär inte ett uppskov av ett beslut om att inte auktorisera den sökande att den sökande därmed auktoriseras. Det är inte möjligt då det skulle betyda att domstolen inkräktade på de övriga institutionernas kompetens. Även om uppskov med verkställigheten av negativa beslut inte är möjligt kan det dock finnas möjlighet att istället förordna om andra interimistiska åtgärder i dessa fall, se kapitel 2.3.1.⁵⁶

I mål som anhängiggjorts vid medlemsstaternas domstolar, vid vilka förhandsavgörande begärts av EG-domstolen om tolkningen av EG-rätten enligt artikel 177 EG-fördraget har frågan väckts huruvida *EG-domstolen* kan bevilja suspension av en EG-rättslig rättsakt, vars giltighet blivit föremål för tvist vid en nationell domstol. Frågan har inte avgjorts i praxis men den vedertagna åsikten är att EG-domstolen inte har givits kompetens att föreskriva provisoriskt uppskov av rättsakter vars giltighet ifrågasatts vid nationella domstolar och hänförts till EG-domstolen med begäran om förhandsavgörande.⁵⁷ Skälet till detta anses bero på den kompetensfördelning mellan EG-domstolen och de nationella domstolarna som fastslagits i artikel 177. EG-domstolen har endast att tolka specifika rättsfrågor som hänskjutits till domstolen. I övrigt förs processen i sin helhet vid de nationella domstolarna. Ett förordnande om uppskov av EG-domstolen i dessa fall skulle inkräkta på de nationella domstolarnas kompetens.⁵⁸

Det får därmed anses att det endast är en nationell domstol som har kompetens att förordna om provisoriskt uppskov med verkställigheten av en gemensapsrättsakt om tvist uppkommer om rättsaktens giltighet vid den

⁵³ Vad som konstituerar rättsakter i fördragens mening framgår bl.a. av artikel 173 EG-fördraget; Lasok, K.P.E. 1994, s.235

⁵⁴ Lasok, K.P.E. 1994, s.235

⁵⁵ Plender, R., 1997, s.589

⁵⁶ Plender, R. 1997, s.588f; Lasok, K.P.E. 1994, s.238

⁵⁷ Lasok, K.P.E. 1994, s.234; se även kapitel 6 där EG-domstolens avgörande i belyst praxis innebär att detta ställningstagande styrks.

⁵⁸ Oliver, P., Interim measures: some recent developments, 29 CML Rev. 1992, s.7

nationella domstolen.⁵⁹ Om en nationell domstol då föreskriver om suspension av hela eller delar av gemenskapsrättsakten är en konsekvens av detta att rättsakten endast suspenderas i den medlemsstaten, men förblir gällande för övrigt i gemenskapen. Följaktligen kan det leda till konkurrensrättsliga fördelar eller nackdelar för medlemsstaten.⁶⁰ Dessutom måste det tilläggas att även om det ankommer på den nationella domstolen att förordna om suspension i dessa fall, så är det endast EG-domstolen som har kompetens att slutgiltigt ogiltigförklara en gemenskapsrättsakt.⁶¹

2.3 Förordnande om andra interimistiska åtgärder

Vid de fall då uppskov med verkställigheten av en rättsakt inte är möjlig eller annars inte är lämplig kan EG-domstolen förordna om andra nödvändiga interimistiska åtgärder enligt artikel 186 EG-fördraget. Andra interimistiska åtgärder blir exempelvis aktuella då ansökan om uppskov med verkställigheten av en rättsakt avser en rättsakt som inte antagits av en gemenskapsinstitution, utan exempelvis en medlemsstat.⁶² Interimistiska åtgärder kan bestå i en mängd olika åtgärder.⁶³ Valmöjligheten av interimistiska åtgärder begränsas dock av kraven på att åtgärden skall vara provisorisk, förenlig med gemenskapsrätten, inom domstolens jurisdiktion och vara av sådan art att den inte medför att syftet med den huvudsakliga processen undergrävs.⁶⁴

Det har inte specificerats mot vilken sorts rättsakt eller åtgärd en interimistisk säkerhetsåtgärd kan beviljas. I artikel 83.1 stycke 2 RR föreskrivs endast att ansökan om interimistiska åtgärder skall komma från en part⁶⁵ till målet vid domstolen och hänföra sig till det målet.⁶⁶

2.3.1 Interimistiska åtgärder förordnade mot gemenskapens institutioner

Även om lagtexten inte specificerar mot vilken sorts åtgärd en interimistisk åtgärd kan föreskrivas har EG-domstolen i rättspraxis varit återhållsam med att förordna om interimistiska åtgärder som inkräktar på en annan EG-institutions kompetensområde. Detta innebär att domstolen varit försiktig med att vidta positiva åtgärder genom att ta administrativa beslut som

⁵⁹ Se dock kapitel 6 om de krav som EG-domstolen uppställt i de fall som en nationell domstol meddelar provisoriskt uppskov med verkställigheten av en nationell åtgärd som grundats i en EG-rättslig rättsakt; Plender, R., 1997, s.589

⁶⁰ Plender, R., 1997, s.589

⁶¹ Mål 314/85 Foto-Frost mot Hauptzollamt Lübeck-Ost, (1987) ECR 4199; Plender, R., 1997, s.590; se kapitel 6.1

⁶² Plender, R., 1997, s.590

⁶³ Usher, J. A. *European Court Practice*, (Sweet & Maxwell), London, 1983, s.2710

⁶⁴ Borchardt, G., 1985, s.220; Lasok, K.P.E. 1994, s.245

⁶⁵ Huruvida en intervenient omfattas av partsbegreppet är oklart, men det har föreslagits att även denne skall kunna ansöka om interimistiska åtgärder: Plender, R., 1997, s.592

⁶⁶ Borchardt, G., 1985, s.220

egentligen ligger inom ramen för en annan institutions ansvar.⁶⁷ I målet *Plaumann & Co. mot Kommissionen*⁶⁸ ansöktes om interimistiska åtgärder som innebar att EG-domstolen skulle förplikta motparten, kommissionen, att auktorisera den tyska regeringen att till viss del upphäva påslaget av tullavgifter på importerade clementiner. Målet uppstod på grund av kommissionens beslut att inte auktorisera den tyska regeringen att upphäva påslaget. Det negativa beslutet bestreds av en tysk importör. En interimistisk åtgärd av detta slag ansågs inte vara utesluten enligt artikel 186 EG-fördraget. Dock skulle ett sådant förordnande endast vara godtagbart om helt exceptionella omständigheter föreligger och om det föreligger goda skäl till att anta att den berörda personen annars skulle drabbas av allvarlig och irreparabel skada.⁶⁹ Detta gäller även under den förutsättningen att inte ansökan rör ett interimistiskt förordnande där själva EG-domstolen företar de önskade åtgärderna, dvs. i fallet *Plaumann* kunde en interimistisk åtgärd vara möjlig om de ovannämnda rekvisiten varit uppfyllda om EG-domstolen förpliktade *kommissionen* att auktorisera den tyska regeringen. Det hade inte varit möjligt om EG-domstolen auktoriserade den tyska regeringen direkt.⁷⁰

I fallet *C-257/90 Italsolar SpA mot Kommissionen*⁷¹ uppstod också frågan om suspension eller andra interimistiska åtgärder mot ett negativt beslut som fattats av kommissionen. *Italsolar* hade väckt talan vid EG-domstolen med yrkande om att domstolen tillfälligt skulle åsidosätta kommissionens beslut om att inte vidta åtgärder mot en permanent kommitté. Anledningen till att *Italsolar* ansåg att kommissionen skulle vidta åtgärder mot kommittén var att den sistnämnda beslutat sig för att inte anlita *Italsolar* som entreprenör.⁷² EG-domstolen ogillade ansökan om suspension eller andra interimistiska åtgärder mot kommissionens negativa beslut. Som skäl för sitt beslut påpekade domstolen att kompetensen att ingå entreprenöravtalet inte låg hos kommissionen, utan hos den permanenta kommittén. Ett beslut om suspension eller andra interimistiska åtgärder som riktades mot kommissionen skulle därför vara utan verkan då det inte medförde att *Italsolar* därmed åter skulle bli aktuell vid valet bland entreprenörer.⁷³

Om motparten är en gemenskapsinstitution och åtnjuter en vid diskretion har EG-domstolen fastslagit i rättspraxis att domstolen endast kan förordna om interimistiska åtgärder mot institutionen i dessa fall om bevis föreligger om maktmissbruk.⁷⁴ I målet *National Carbonising Co. Ltd. mot Kommissionen*⁷⁵ fann EG-domstolen dock sig behörig att förordna om interimistiska åtgärder på grund av ett negativt beslut som fattats av

⁶⁷ Lasok, K.P.E. 1994, s.240

⁶⁸ Mål 25/62 R I *Plaumann & Co. mot Kommissionen*, (1963) ECR 123

⁶⁹ *Ibid* s.124

⁷⁰ Lasok, K.P.E. 1994, s.240f

⁷¹ (1990) ECR I-3841

⁷² *Ibid* punkterna 1-9

⁷³ *Ibid* punkterna 18-21

⁷⁴ Uttalande av domaren Mackenzie Stuart i mål 25/85 R *Nuovo Campsider mot Kommissionen* (1985) ECR 751 punkt 30; *Ibid*

⁷⁵ Mål 109/75 R *National Carbonising Co Ltd mot Kommissionen*, (1969) ECR 449

kommissionen. Dock överläts det till kommissionen att vidta de interimistiska åtgärder den fann vara strikt nödvändiga för att bevara parternas positioner tills målet slutligen avgjordes.⁷⁶ Denna försiktighet avspeglas även i målet *Camera Care Ltd mot Kommissionen*.⁷⁷

2.3.1.1 Camera Care

Bakgrunden till fallet var den att Camera Care hade anfört besvär till kommissionen med stöd av förordningen 17/62 mot två företag⁷⁸ för brott mot konkurrensreglerna. I besväret ansökte Camera Care om att kommissionen skulle ge order till företagen om att interimistiskt återställa leveranserna till Camera Care till det gängse priset och till de brukliga villkoren. Kommissionen beslutade dock att inte förordna om några interimistiska åtgärder, då den ansåg att inga sådana befogenheter gavs under förordningen 17/62. Detta föranledde det aktuella målet då Camera Care förde kommissionens beslut om att inte föreskriva om interimistiska åtgärder till EG-domstolen för bedömning.⁷⁹

Frågan i målet var huruvida kommissionen kunde föreskriva om interimistiska åtgärder med stöd av förordningen 17/62 när förordningen i sig inte gav uttryck för denna befogenhet.⁸⁰ Domstolen ansåg att det fanns ett behov av att kommissionen tillerkändes möjligheten att förordna om säkerhetsåtgärder både ur effektivitets- och skyddssynpunkt inom konkurrensrätten.⁸¹ Frågan var då om denna befogenhet underförstått skulle anses innefattas av förordningen. Domstolen ansåg att befogenheten kunde anses följa av förordningen med följande motivering:

”From this point of view the Commission must also be able, within the bounds of its supervisory task conferred upon it in competition matters by the Treaty and Regulation No 17, to take protective measures to the extent to which they might appear indispensable in order to avoid the exercise of the power to make decisions given by Article 3 from becoming ineffectual or even illusory because of the action of certain undertakings. The powers which the Commission holds under Article 3 (1) of Regulation No 17 therefore include the power to take interim measures which are indispensable for the effective exercise of its functions and, in particular, for ensuring the effectiveness of any decisions requiring undertakings to bring to an end infringements which it has found to exist.”⁸²

När kommissionen förordnade om interimistiska åtgärder skulle det dock ske med beaktande av vissa villkor som tog hänsyn till företagens legitima intressen.⁸³ Men liksom i målet *National Carbonising Co Ltd*.⁸⁴ gav

⁷⁶ Ibid punkt 8; Lasok, K.P.E. 1994, s.241

⁷⁷ Mål 792/79 R Camera Care (1980) ECR 119

⁷⁸ Hasselblad (GB) Limited och Victor Hasselblad A/B

⁷⁹ Mål 792/79 R Camera Care, punkterna 1-4

⁸⁰ Fritz, M.mfl. 1996, s.60f; Ibid punkt 12

⁸¹ Mål 792/79 R, punkterna 14-15

⁸² Ibid punkt 18

⁸³ Ibid punkt 19; Därvid fastslog domstolen att kommissionen skall ta hänsyn till kravet på att omständigheterna är brådskande samt beakta att interimistiska åtgärder är av tillfällig, proportionerlig och rättighetsbevarande natur.

⁸⁴ Mål 109/75 R (1969) ECR 449

domstolen inga precisa villkor, utan fastställelse av de närmare kriterierna överläts till kommissionen.⁸⁵

Inom EG-rätten gäller legalitetsprincipen som uttrycks i artikel 4 EG-fördraget⁸⁶. Principen innebär att varje EG-institution skall utöva sina befogenheter enligt de villkor och för de ändamål som har *fastställts i fördragen*.⁸⁷ Att legalitetsprincipen iakttas i institutionernas verksamhet är underkastat domstolens kontroll.⁸⁸ I *Camera Care* gav EG-domstolen kommissionen en befogenhet som inte uttrycktes i förordningen. Detta var möjligt på grund av läran om s.k. underförstådda befogenheter (implied powers) som domstolen begagnat sig av.⁸⁹ Läran innebär att ett uttryckligt bemyndigande skall tolkas såsom innefattande också sådana befogenheter, utan vilka inte bemyndigandet skulle kunna utövas på ett meningsfullt sätt. I *Camera Care* gavs kommissionen befogenhet att föreskriva om interimistiska åtgärder då den befogenheten ansågs vara oundgänglig för att utföra åliggandet enligt förordning 17/62.⁹⁰

Läran om underförstådda befogenheter har dock inte undgått kritik. Det har ansetts att den utgör ett oacceptabelt exempel på EG-domstolens judiciella aktivism.⁹¹ Den tyska författningsdomstolen har distanserat sig från läran och menar att gränsen för den dynamik som gemenskapsfördragen och medlemsstaternas parlament godkänner överträtts. Enligt den tyska författningsdomstolen måste, till skillnad från läran om underförstådda befogenheter, nya integrationssteg knytas till rekvisit som kan förutses av medlemsstaterna.⁹² Enligt författarens åsikt måste dock som motargument ihågkommas att fördragen enbart utgör ramfördrag med påfallande allmänt angivna målsättningar.⁹³ EG-domstolen kan inte anses gå utöver sin kompetens vid tillämpningen av läran sålänge som den uppfyller de ändamål som fastställts i de allmänt givna fördragen och som även aktualiseras vid tolkning av den sekundära rätten. Dessutom finns en förutsägbar gräns. Den gränsen har överträtts om inte befogenheten längre kan anses härledas underförstått av det uttryckliga bemyndigandet. Författaren instämmer med ovannämnda kritiker, såtillvida att den gränsen kan te sig godtycklig och svår att förutse vid vissa fall, men å andra sidan skulle ett förbud mot att EG-domstolen tillämpade läran undergräva gemenskapens flexibilitet och

⁸⁵ Lasok, K.P.E. 1994, s.241

⁸⁶ Artikel 7 med ändring av Amsterdamfördraget

⁸⁷ Bernitz, Europarättens grunder, 1994, s.38

⁸⁸ I princip har dock aldrig en åtgärd förklarats falla utanför fördraget.; Pålsson, S. och Quitzow, C.M., EG-rätten-ny rättskälla i Sverige, Stockholm, 1993, s.48

⁸⁹ Läran har EG-domstolen tillämpat med försiktighet, utom när det gäller gemenskapens yttre relationer: Mål 22/70 ERTA (1971) E.C.R. 263; Ibid s.48; Schermers, H.G och Waelbroeck, D. Judicial Protection in the European Communities, 5 edn. Netherlands, 1992, s.200

⁹⁰ Pålsson, S. och Quitzow, C.M., 1994, s. 48

⁹¹ Rasmussen, H. European Court of Justice, Danmark, 1998, s.356f

⁹² Vogel, H. Den tyska författningsdomstolens dom angående Maastrichtfördraget om den Europeiska unionen, JT, 1993-94, s.561f

⁹³ 1993/94:KU21, s.6

effektivitet. EG-domstolens verksamhet är oundgänglig för att ge de allmänt formulerade fördragen och den sekundära rätten ett konkret och fullkomligt innehåll.

2.3.1.2 Domstolens prövning av kommissionens beslut

Till följd av beslutet i Camera Care har kommissionen förordnat om interimistiska åtgärder i några konkurrensrättsliga fall.⁹⁴ I Camera Care föreskrev även domstolen att kommissionens beslut om interimistiska åtgärder alltid kunde revideras vid domstolen om beslutet ansågs strida mot parts legitima intressen.⁹⁵ EG-domstolen har haft en del fall till bedömning som gällt åsidosättande av kommissionens beslut om att bevilja respektive inte bevilja interimistiska åtgärder.

De förenade målen 228 och 229/82 R *Ford*⁹⁶ gällde frågan om EG-domstolen skulle suspendera ett beslut om interimistiska åtgärder som fattats av kommissionen. Bakgrunden till målet utgjorde det förfarande som kommissionen initierat med stöd av förordningen 17/62 mot Ford Werke AG för brott mot konkurrensreglerna. Brottet bestod i den skrivelse som Ford Werke utsänt till sina tyska distributörer 1982 som innebar att Ford Werke upphörde med fortsatt leverans av högerstyrda fordon till de tyska distributörerna. Därför fattade kommissionen ett interimistiskt beslut som innebar att Ford Werke skulle återuppta leveranserna av högerstyrda fordon till dessa distributörer.⁹⁷ Detta interimistiska beslut bestreds av Ford Werke AG och Ford of Europe Incorporated som därmed väckte talan vid EG-domstolen med yrkande om att kommissionens beslut skulle ogiltigförklaras och dessförinnan suspenderas.⁹⁸ Vad gällde frågan om att suspendera kommissionens beslut om interimistiska åtgärder, som är det väsentliga i det här sammanhanget, fann EG-domstolen inte vid prövning av målet att beslutet skulle suspenderas i sin helhet. Däremot ansåg domstolen att de åtgärder kommissionen föreskrivit var oproportionerliga och ”skar därmed ned” på omfattningen av de interimistiska åtgärder som kommissionen funnit att Ford Werke skulle vidta.⁹⁹

En orsak till EG-domstolens motvilja med att suspendera kommissionens beslut om interimistiska åtgärder kan bero på att kommissionen tolkat de EG-rättsliga förutsättningarna om att prima facie mål och allvarlig och

⁹⁴ Exempelvis Kommissionens beslut (EEC) 87/500 (OJ L286 9.9.87 p36) (1988) 4 CMLR 67 (*Boosey & Hawkes*); Sharpston, E., *Interim and Substantive Relief in Claims under Community Law*, Current EC Legal Developments Series, 1993, s.89

⁹⁵ Mål 792/79 R Camera Care, punkt 20

⁹⁶ Förenade målen 229 och 228/82 R Ford Werke AG och Ford of Europe Inc mot Kommissionen (1982) ECR 3091

⁹⁷ Kommissionens beslut (EEC) 82/628 (OJ L256 2.9.82 p20) (1982) 3 CMLR 267 (*Ford Werke*)

⁹⁸ Ibid punkt 1

⁹⁹ Se även målen 62/86 R AKZO Chemie BV mot Kommissionen (1986) ECR 1503 och T-23/90 R Automobiles Peugeot SA och Peugeot SA mot Kommissionen (1990) ECR II-195; Inte heller i dessa mål har EG-domstolen funnit anledning till att åsidosätta kommissionens beslut om interimistiska åtgärder; Sharpston, E. 1993, s.92ff

irreparabel skada skall föreligga mer restriktivt än domstolen. Därför har kommissionen endast föreskrivit om interimistiska åtgärder vid ett fåtal fall.¹⁰⁰ Denna restriktiva syn ifrågasattes dock av förstainstansrätten i målet T-44/90 *La Cinq mot Kommissionen*.¹⁰¹ Målet föranleddes av kommissionens beslut om att inte föreskriva om interimistiska åtgärder i en process vid kommissionen, i vilken den privata TV-kanalen La Cinq anfört besvär mot EBU, European Broadcasting Union, för brott mot konkurrensreglerna.¹⁰² På grundval av kommissionens beslut yrkade La Cinq vid domstolen om att beslutet skulle ogiltigförklaras. Beslutet om att inte bevilja interimistiska åtgärder grundade kommissionen i att förutsättningarna om interimistiska åtgärder inte ansågs vara uppfyllda. Därvid hade kommissionen exempelvis tillämpat kravet på att ett prima facie mål enbart skulle anses föreligga om ett *klart och flagrant brott* kunde bevisas.¹⁰³ Även om domstolen i tidigare praxis valt att överlåta fastställelsen av de närmre kriterierna för att förordna om interimistiska åtgärder till kommissionen¹⁰⁴ ansåg domstolen nu att den innebörd som kommissionen givit förutsättningarna varit alltför restriktiv. Därför biföll domstolen La Cinqs talan om att kommissionens tolkning av de EG-rättsliga förutsättningarna för att bevilja interimistiska åtgärder i målet varit felaktig. Följaktligen innebar det att kommissionens beslut om att inte föreskriva interimistiska åtgärder ogiltigförklarades.¹⁰⁵

2.3.2 Förordnande om interimistiska åtgärder mot enskilda och medlemsstaterna

Det är högst ovanligt att motparten utgörs av enskilda rättssubjekt i en process vid EG-domstolen, även om det kan förekomma.¹⁰⁶ Vanligare är dock att det enskilda rättssubjektet påverkas av den interimistiska åtgärden som intervenient eller även som helt orepresenterad i processen. Rättspraxis tyder på att interimistiska åtgärder endast kan förordnas under den förutsättningen att den sökandes själva existens hotas om åtgärderna leder till att en icke representerad tredje parts rättigheter påverkas menligt.¹⁰⁷ Dessutom under den förutsättningen att den icke representerade tredje personens aktiviteter i sådana fall kan kontrolleras, såtillvida att den interimistiska åtgärden kan förverkligas.¹⁰⁸

¹⁰⁰ Antunes, L.M.P. 1993, s.102

¹⁰¹ (1992) ECR II-1

¹⁰² Ibid punkt 1; La Cinq ansåg att dess TV-kanal hade förhindrats tillträde till det Europeiska TV-nätverket, EBU, på godtyckliga och diskriminerande grunder; Ibid punkt 11

¹⁰³ Ibid punkterna 14-15; jämför med EG-domstolens tolkning av vad som konstituerar ett prima facie mål, se kapitel 3.2

¹⁰⁴ Se exempelvis mål 792/79 R Camera Care, fotnot 77, punkt 19

¹⁰⁵ Mål T-44/90 La Cinq, punkterna 62-96; Antunes, L.M.P. 1993, s.84f

¹⁰⁶ I mål där EG-domstolen givits jurisdiktion pga en skiljedoms klausul; Usher, J.A., 1983, s.273

¹⁰⁷ Har tredje man intervenerat i processen krävs inte att den sökande bevisar hot till sin existens: Lasok, K.P.E. 1994, s. 250

¹⁰⁸ Ibid s. 250

De förenade målen 31/77 R och 53/77 R *Kommissionen mot Storbritannien*¹⁰⁹ var det första, i vilket EG-domstolen föreskrev interimistiska åtgärder mot en medlemsstat.¹¹⁰ I målet förpliktade domstolen Storbritannien interimistiskt att upphöra med att subventionera griskött vilket stred mot de EG-rättsliga reglerna om statliga subventioner.¹¹¹ Ett annat mål mot en medlemsstat är målet 246/89 R *Kommissionen mot Storbritannien*,¹¹² i vilket EG-domstolen föreskrev att Storbritannien interimistiskt skulle åsidosätta nationella bestämmelser. För den närmare bakgrunden och omständigheterna kring fallet, se kapitel 4.2.2

Även i målet C-195/90 R *Kommissionen mot Tyskland*¹¹³ fann EG-domstolen att förutsättningarna för att föreskriva om interimistiska åtgärder var uppfyllda och biföll därmed kommissionens ansökan och förordnade om interimistiska åtgärder mot en medlemsstat. Följaktligen förpliktade domstolen Tyskland att suspendera en regel i "Gesetz über Gebühren" till den grad som det gällde fordon som registrerats i en annan medlemsstat. Denna regel innebar att en vägskatt påfördes samtliga tunga motorfordon för användning av de tyska motorvägarna. Något som ansågs strida mot EGs gemensamma transportpolitik.¹¹⁴

Sammanfattningsvis kan det sägas, enligt författarens samlade bedömning av rättspraxis, att antalet ansökningar om interimistiska åtgärder gradvis ökat. Dessutom har domstolen inte varit restriktiv vad gäller tolkningen av de förutsättningar som skall vara uppfyllda för att bevilja interimistiska åtgärder, utan tvärtom har interimistiska åtgärder förordnats i ett stort antal fall. Till följd av målet La Cinq kan det även antas att antalet mål, i vilka kommissionen föreskriver om interimistiska åtgärder ökar.¹¹⁵

¹⁰⁹ Förenade målen 31/77 R och 53/77 R *Kommissionen mot Storbritannien* (1977) ECR 921

¹¹⁰ Ellis, E. och Tridimas, T., *Public Law of the European Community: Text, Materials and Commentary*, (Sweet & Maxwell), London, 1995, s.334

¹¹¹ Usher, J.A., 1983, s.273; Rasmussen, H., *European Community Case-law-Summaries of leading EC Court Cases*, Danmark, 1993, s.321

¹¹² (1989) ECR 3125

¹¹³ (1990) ECR I-3351

¹¹⁴ *Ibid* punkterna 30 och 47

¹¹⁵ Mål T-44/90 *La Cinq*, se fotnot 101

3 De EG-rättsliga förutsättningarna för att förordna om suspension eller andra interimistiska åtgärder

3.1 Inledning

Förutom att de regler och villkor som nämns i kapitel 2 skall uppfyllas för att suspension eller andra interimistiska åtgärder skall förordnas finns ytterligare förutsättningar reglerade i artikel 83.2 RR:

”An application of a kind referred to in paragraph (1) of this Article shall state the subject-matter of the proceedings, the circumstances giving rise to urgency and the pleas of fact and law establishing a *prima facie* case for the interim measures applied for.”¹¹⁶

Innebörden av rekvisiten har utformats i rättspraxis och genom EG-domstolens praxis har även kravet på allvarlig och irreparabel skada, (serious and irreparable damage), och en intresseavvägning, (balance of interests), tillkommit. Förutsättningarna är kumulativa, vilket innebär att samtliga måste vara uppfyllda för att suspension eller andra interimistiska åtgärder skall förordnas.¹¹⁷ Förutsättningarna kommer att behandlas var för sig i det följande.

3.2 Ett ”prima facie” mål

Att en ansökan om suspension eller andra interimistiska åtgärder skall innehålla ett åberopande av fakta och rätt som etablerar ett prima facie mål kan förstås på olika sätt. På en rent generell nivå hänför det sig till den grad av prövning som domstolen har möjlighet att ge en ansökan. Interimistiska förfaranden är summariska och sker under tidspress. Därför är de inte lämpade för några närmare analyser. Ett prima facie mål innebär därmed att ansökan inte behöver innehålla en fullständig redogörelse för alla omständigheter i målet utan att det räcker med att ansökan för säkerhetsåtgärder inte är uppenbart ogrundad.¹¹⁸

¹¹⁶ Artikel 83.2 RR (OJ L 176/23)

¹¹⁷ Plender, R., 1997, s.588; Usher, J.A. 1983, s.283; Målet C-87/94 R Kommissionen mot Belgien (1994) I ECR 1395 punkterna 24-25; Dock skall tilläggas att EG-domstolen inte varit helt entydig i praxis och valt att ibland använda sig av olika terminologi och givit olika betydelse till de olika förutsättningarna beroende på omständigheterna i det särskilda fallet: Lasok. K.P.E. 1994, s.250

¹¹⁸ Mål T-29/92 R Vereniging van Samenwerkende Prijsreglende Organisaties in de Bouwnijverheid mot Kommissionen (1992) ECR II-2161 punkt 34; Förenade målen 31 och

Men kravet på att ett prima facie mål föreligger refererar även på ett annat plan till de mål som den sökande skall framställa. Målen som den sökande skall presentera hänför sig dels till det huvudsakliga målet, som ansökan om interimistiska åtgärder relaterar till och dels till själva förfarandet, i vilket det prövas om interimistiska åtgärder skall förordnas. Den sökande skall styrka att det inte finns grund till att varken det huvudsakliga målet ogillas eller målet, i vilket det prövas om interimistiska åtgärder skall föreskrivas. Vad gäller det huvudsakliga målet skall styrkas att talan inte är uppenbart ogrundad. Vid prövning i målet om interimistiska åtgärder innebär det en prövning av huruvida åtgärden är brådskande, om den sökande bevisat att det finns risk för allvarlig och irreparabel skada och att det inte föreligger några processuella hinder.¹¹⁹

Benämningen av det beviskrav som skall uppnås för att interimistiska åtgärder skall förordnas har varierat i rättspraxis.¹²⁰ Det verkar dock som om det beviskrav som skall uppfyllas är att det görs sannolikt att det dels föreligger en verklig substantiell tvist och dels att övriga åberopande i målet föreligger.¹²¹

3.3 Brådskande

För att en interimistisk åtgärd skall föreskrivas krävs ett brådskande behov av åtgärden. Det betyder inte att ansökan om säkerhetsåtgärder måste inkomma vid första möjliga tillfälle. Det som definierar rekvisitet brådskande och som skall bevisas är att den sökande skulle förorsakas omedelbar allvarlig och irreparabel skada om inte interimistiska åtgärder förordnades direkt innan det huvudsakliga målet avgörs.¹²² Risken för allvarlig och irreparabel skada skall vara överhängande eller nära förestående, såtillvida att skadan hävdas inträffa innan själva det

53/77 Kommissionen mot Storbritannien (1977) ECR 921, Generaladvokaten Mayras; Prima facie mål, även kallat "fumus boni juris"; Sharpston, E. 1993, s.101

¹¹⁹ Lasok, K.P.E. 1994, s.254f

¹²⁰ I det förenade målet 228 och 229/82 R Ford, se fotnot 96, punkt 7 talades det om "degree of probability"; I målet 18/57 Nold KG mot High Authority (1957-1958) ECR 121 at 127 sades "full proof is not necessary and only a prima facie case need be shown"; I målet 246/89 R Kommissionen mot Storbritannien, se fotnot 112, punkt 38 ansåg domaren Due att "the possibility could not be excluded that that relief would be effective in certain cases." (min kursivering)

¹²¹ Samma beviskrav gäller motparten som förnekar att interimistiska åtgärder föreskrivs; Lasok, K.P.E. 1994, s.297,430; I mål 160/84 R Oryzomyli Kavallas mot Kommissionen (1984) ECR 3217, punkterna 9-10 föreskrevs interimistiska åtgärder även om inga bevis alls förelades p.g.a. brådskande omständigheter. Dock enbart under en tillfällig period. Därefter skulle bevis framställas.

¹²² Plender, R., 1997, s.592f; Målet 20/81R Arbed SA mot Kommissionen, se fotnot 45, punkt 13

substantiella målet avgörs.¹²³ En verklig skada, som dock förväntas inträffa därefter kan inte föranleda ett interimistiskt beslut.¹²⁴

Situationen är inte heller brådskande om ansökan gäller uppskov av en rättsakt som inte riskerar att implementeras, verkställas eller tillerkännas någon praktisk verkan, då ingen risk för allvarlig och irreparabel skada föreligger.¹²⁵ Även om brådskande inte betyder att ansökan måste ske omedelbart kan det faktum att en ansökan företas sent motbevisa behovet av skyndsamhet.¹²⁶

En EG-institution kan även avge en förbindelse om att inte verkställa den rättsakt som den sökande vill suspendera under tiden fram till dess att målet avgörs. Förbindelsen medför normalt att interimistiskt uppskov inte behöver förordnas. Dock skall förbindelsen ges av den institution som utverkade rättsakten.¹²⁷ Även i andra fall kan en part avge en förbindelse om att företa en handling eller icke som resulterar i att den slutgiltiga domens effektivitet försäkras och att interimistiska åtgärder därmed blir onödiga.¹²⁸

3.4 Allvarlig och irreparabel skada

Allvarlig och irreparabel skada har ansetts föreligga om den sökandes position skulle påverkas menligt oavsett utgången i den huvudsakliga processen om interimistiska åtgärder inte förordnades. Effekten av skadan måste vara att den sökande inte kan kompenseras i efterhand med pengar eller annan typ av gottgörelse.¹²⁹ Skadan skall vara imminent och verklig och det skall finnas ett kausalsamband mellan skadan och exempelvis hela eller de delar av en rättsakt som den interimistiska åtgärden riktar sig emot.¹³⁰ Skadan skall inte heller redan ha inträffat vid tiden för ansökan. Om den dock har inträffat kan interimistiska åtgärder endast föreskrivas med hänsyn till kommande framtida skador som kan uppstå innan det huvudsakliga målet avgörs.¹³¹ Det är tillräckligt att bevisa att skadan möjligen inträffar.¹³²

¹²³ Mål 246/89 R Kommissionen mot Storbritannien, se fotnot 112, punkt 37; Lasok, K.P.E. 1994, s.261

¹²⁴ Mål 6/72 R Continental Can mot Kommissionen, (1972) ECR 157 punkt 3-4

¹²⁵ Exempelvis mål 24/87 R Schettini mot Europeiska parlamentet (1987) ECR 2847; Lasok, K.P.E. 1994, s.261

¹²⁶ Mål 194/88 R Kommissionen mot Italien (1988) ECR 5647 punkt 16

¹²⁷ Exempelvis mål C-385/89 R Grekland mot Kommissionen (1990) I ECR 561

¹²⁸ Exempelvis mål 260/85 R Tokyo Electric mot Rådet (1985) ECR 3467 punkterna 16-17; Plender, R., 1997, s.593

¹²⁹ Ibid s.594

¹³⁰ Mål 142/87 R Belgien mot Kommissionen (1987) ECR 2589, punkt 25; 269/84 R Fabbro mot Kommissionen (1984) ECR 4333, punkterna 12-13

¹³¹ Förenade målen C-143/88 och C-92/89 Zuckerfabrik, se fotnot 32, punkt 29

¹³² Mål 209-215 och 218/78 R Heintz Van Landewyck Sarl mot Kommissionen (1978) ECR 2111; Lasok, K.P.E. 1994, s.272

Om skadan endast består i en ekonomisk förlust måste exceptionella omständigheter föreligga för att skadan skall anses vara allvarlig och irreparabel. Detta på grund av att en skada i penning ofta anses kunna kompenseras i efterhand.¹³³ Exceptionella omständigheter har ansetts föreligga om den ekonomiska förlusten är så betydande att det inte finns någon möjlighet för den sökande att bära förlusten eller om den sökande förorsakas ytterligare allvarlig skada vid sidan av den ekonomiska förlusten.¹³⁴

Ansökan om uppskov med verkställigheten vad gäller beslut om antidumping åtgärder kräver också att ytterligare skador framförs, förutom de skador som antidumping beslutet innebär. Det beror på att själva grunden för antidumping förpliktelsen förutsätter allvarlig skada.¹³⁵

I princip kan ett åberopande om att tredje man orsakas skada inte grunda rätt till en interimistisk åtgärd. Endast skada som påverkar den sökande har ansetts kunna läggas till grund för ett yrkande om interimistiska åtgärder.¹³⁶ Vid de fall som den sökande är en medlemsstat eller en EG-institution ses det till om dess intresse skadas. Vad gäller medlemsstaterna betyder det att en medlemsstat endast kan tillvarata nationella- eller enskildas intressen då de inte kan tillvaratas av personerna själva eller om det annars är lämpligare att medlemsstaten väcker talan.¹³⁷ EG-institutionerna anses tillvarata deras egna intressen såtillvida att allvarlig och irreparabel skada kan anses förorsakas institutionerna själva. Men eftersom kommissionen fungerar som fördragets väktare anses den även ha mer omfattande intressen. Den tillvaratar gemenskapens intressen men även enskildas, om det skulle innebära att gemenskapsrätten annars inte ges effektivt genomslag.¹³⁸

3.5 En intresseavvägning

En etablerad utveckling i EG-domstolens rättspraxis rörande interimistiska åtgärder är att, vid de fall som det aktualiseras, företa en intresseavvägning. Begreppet intresseavvägning s.k. balance of interests har använts för att ge

¹³³Exempelvis mål 44/88 R De Compte mot Europeiska Parlamentet (1988) ECR 1669, punkt 31: Ett förordnande om ett interimistiskt uppskov av Parlamentets beslut förnekades herr de Compte i detta tjänstemål. Grunden för det var att skadorna i målet enbart bestod i en ekonomisk förlust och den enda ”exceptionella” omständighet de Compte framförde var att det fortsättningsvis skulle bli svårt att behålla sin Mercedes och samtliga bostäder; Plender, R., 1997, s.594

¹³⁴ Plender, R., 1997, s.594

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Förenade målen 229 och 228/82 R Ford Werke AG och Ford of Europe Inc mot Kommissionen, se fotnot 96, punkt 10; 269/84 R Fabbro mot Kommissionen, se fotnot 130, punkt 9; Lasok, K.P.E. 1994, s.268

¹³⁷ Mål 111/88 R Grekland mot Kommissionen (1988) ECR 2591, punkt 28; C-280/93 R Tyskland mot Rådet (1993) I ECR 3667, punkt 27

¹³⁸ Lasok, K.P.E. 1994, s.268ff; Mål 246/89 R Kommissionen mot Storbritannien, se fotnot 112, in casu; C-87/94 Kommissionen mot Belgien, se fotnot 117, punkt 31

uttryck till olika förfarande och har uppkommit vid olika situationer.¹³⁹ Begreppet är inte självständigt utan avhängigt kriterierna i övrigt för att förordna om interimistiska åtgärder.¹⁴⁰

I en del fall aktualiseras en intresseavvägning på grund av att inte endast den sökande förorsakas allvarlig och irreparabel skada i avsaknad av en interimistisk åtgärd utan även motparten eller tredje man om åtgärden föreskrivs.¹⁴¹ Intresseavvägningen består vid dessa fall i att avväga den sökandes skada mot motpartens eller tredje parts och uppskatta huruvida allvarlig och irreparabel skada föreligger på bägge partssidor.¹⁴² I dessa fall åberopar alltså parterna samma nivå och typ av skada.

Ibland företas en intresseavvägning vid fall då beslutet om att föreskriva eller inte föreskriva interimistiska åtgärder baseras på det faktum att den ena parten hotas av en skada, vilken till egenskap och omfattning är mer betydelsefull än den andra partens skada. Detta sker även om den mer betydelsefulla skadan inte är allvarlig och irreparabel i teknisk mening.¹⁴³ Ett exempel utgör de fall då ansökan gäller suspension av en förordning eller annan åtgärd med generell verkan. En konsekvens av att suspendera en åtgärd med generell verkan är att det kan medföra en skadlig effekt på det allmännas intresse. Hotet om skadliga effekter på det allmänna har betraktats som betydelsefullt och därför skall den skadan vägas mot den sökandes åberopande av allvarlig och irreparabel skada om åtgärden inte suspenderas. På grund av en förordnings eller annan liknande åtgärds generella natur och påverkan på det allmännas intresse har dock ytterligare förutsättningar utstakats som den sökande skall uppfylla för att suspension skall föreskrivas.¹⁴⁴

Slutligen skall nämnas att en intresseavvägning även kan företas i det skede då ansökan om interimistiska åtgärder bifallits och domaren överväger vilken typ av interimistisk åtgärd som skall föreskrivas. Domaren skall förvissa sig om att åtgärden blir proportionerlig i betydelsen att åtgärden blir effektiv och inte lägger en större börda på motparten och tredje part än vad

¹³⁹ Lasok, K.P.E. 1994, s.281; Aktualiseras speciellt i konkurrensrättsliga mål; Antunes, L.M.P. 1993, s.100

¹⁴⁰ Borchardt, 1985, s.221

¹⁴¹ Exempelvis C-87/94 R Kommissionen mot Belgien, se fotnot 117, punkt 39

¹⁴² Mål C-280/93 Tyskland mot Rådet, se fotnot 137, punkterna 49-54

¹⁴³ Lasok, K.P.E. 1994, s.282ff

¹⁴⁴ (1) den generella åtgärden skall beröra den sökande direkt och individuellt (2) den skall hota den sökande med skada som överstiger det som är normalt med tanke på den typ av generell åtgärd och (3) den sökandes privata intresse i att erhålla den interimistiska åtgärden skall väga ut det allmännas intresse i att den interimistiska åtgärden inte föreskrivs; Mål 44/75 R Firma Karl Könecke mot Kommissionen (1975) ECR 637; 92/78 R Simmenthal SpA mot Kommissionen (1978) ECR 1129 och 243/78 R Simmenthal SpA mot Kommissionen (1978) ECR 2391; 250/85 R Brother Industries Ltd mot Rådet (1985) ECR 3459 punkt 17; Lasok, K.P.E. 1994, s.287f

som är absolut nödvändigt för att tillerkänna den sökande det skydd som han är berättigad.¹⁴⁵

3.6 Ställande av säkerhet

Ett beslut om suspension och andra interimistiska åtgärder kan villkoras av att den sökande ställer säkerhet.¹⁴⁶ Syftet med att kräva säkerhet är att motparten skyddas vid de fall då den sökande, mot vilken kravet att ställa säkerhet ställts, ansvarar för beloppet som täcks av säkerheten och riskerar att bli insolvent. Kravet på att ställa säkerhet syftar därmed inte till att försäkra att motparten blir kompenserad för all sorts förlust som han förorsakas på grund av den interimistiska åtgärden om den sökandes talan i det huvudsakliga målet ogillas. Kravet på att ställa säkerhet omfattar således inga andra förluster än de som den sökande ansvarar för att ersätta. Därför uppkommer kravet på att ställa säkerhet i mål där den sökande ansökt om att interimistiskt åsidosätta ett krav på att betala ett penningbelopp.¹⁴⁷

Vid dessa fall har domarens beslut om att bevilja interimistiska åtgärder påverkats av den sökandes vilja att ställa säkerhet. I en del fall har det ansetts att kravet på att exceptionella omständigheter skall föreligga vid ekonomisk förlust enbart upprätthålls i avsaknad av säkerhet.¹⁴⁸ Följaktligen har ställande av säkerhet verkat till den sökandes fördel i dessa fall, såtillvida att lägre krav ställts för att förordna om interimistiska åtgärder än vanligt för den här typen av mål.¹⁴⁹ Men det faktum att den sökande ställer säkerhet anses dock inte utgöra en förutsättning som ensamt kan leda till att en ansökan om interimistiska åtgärder bifalles.¹⁵⁰

Vad gäller de ytterligare förfarandereglererna för att förordna om suspension och andra interimistiska åtgärder i EG-rätten hänvisas till artiklarna 83-88 RR som bifogas i bilaga A.

¹⁴⁵ Exempelvis mål 293/85 R Kommissionen mot Belgien (1985) ECR 3521 punkt 24; Lasok, K.P.E. 1994, s.284

¹⁴⁶ Artikel 86.2 RR

¹⁴⁷ Lasok, K.P.E. 1994, s.298; I målet 160/84 R Oryzmoyli Kavallas OEE mot Kommissionen, se fotnot 121, föreskrevs interimistiska åtgärder mot att sökande ställde säkerhet i bankgarantier täckande betalningen av tullavgifter.

¹⁴⁸ Mål 86/82 R Hasselblad (GB) Ltd mot Kommissionen (1982) ECR 1555; 107/82 R AEG Telefunken AG mot Kommissionen (1982) ECR 1179 och 1549

¹⁴⁹ Lasok, K.P.E. 1994, s.298f

¹⁵⁰ Ibid s.251

4 Förordnande om interimistiska åtgärder vid de nationella domstolarna med EG-rättslig anknytning

4.1 Artikel 177 EG-fördraget

EG-domstolens exklusiva kompetens att lämna förhandsavgöranden enligt artikel 177 EG-fördraget¹⁵¹ har spelat en viktig roll för utvecklingen av EG-rätten.¹⁵² Förhandsavgöranden bygger på ett samarbete mellan EG-domstolen och de nationella domstolarna där vardera sida besitter olika kompetenser.¹⁵³ Förfarandet enligt artikel 177 innebär att en nationell domstol kan och skall om den är sista instans begära förhandsavgörande av EG-domstolen om frågor som gäller tolkningen eller giltigheten av EG:s rättsakter.¹⁵⁴ Kompetensfördelningen består i att det är EG-domstolen som tolkar EG-rätten eller beslutar om giltigheten av en rättsakt antagen av ett gemenskapsorgan medan det är den nationella domstolen som tillämpar EG-rätten.¹⁵⁵ När EG-domstolen har meddelat ett förhandsavgörande, på förfrågan av en nationell domstol, ankommer det således på den nationella domstolen att slutgiltigt avgöra målet. Den nationella domstolen är då bunden vid att tillämpa EG-domstolens beslut i förhandsavgörandet på konkreta fakta i målet.¹⁵⁶

Enskilda har en mycket begränsad möjlighet att väcka talan direkt vid EG-domstolen.¹⁵⁷ Därför har systemet med förhandsavgörande kommit att spela en avgörande roll för att skydda de rättigheter enskilda erhåller genom EG-rätten. Genom detta system har EG-domstolen spelat en dynamisk roll. Exempelvis har de allmänna rättsprinciperna om EG-rättens direkta effekt¹⁵⁸ och om dess företräde framför motsäende nationell lagstiftning¹⁵⁹ fastslagits genom artikel 177-förfaranden.¹⁶⁰ Dessa principer har utvecklats i enlighet med EG-domstolens fria och ändamålsenliga tolkning. De EG-rättsliga bestämmelserna har generellt tolkats mot bakgrund av principen om *effet utile*, dvs. att ett stadgande tolkas så att det blir så meningsfullt och nyttigt som möjligt i förhållande till sitt syfte, med andra ord, ges fullt genomslag.

¹⁵¹ Artikel 234 med ändring av Amsterdamfördraget. Motsvarande regler finns i artikel 41 EKSG och artikel 150 Euratom

¹⁵² Brown, L.N. & Kennedy, T. *The Court of Justice of the European Communities*, 4 edn. (Sweet & Maxwell), London, 1994, s.193

¹⁵³ Hagsgård, A. 1996, s.99

¹⁵⁴ Abrahamsson, O., *Domstolväsendets anpassning till EES och EG*, SvJT 1993, s.805

¹⁵⁵ Brown, L.N & Kennedy, T. 1994, s.196,202

¹⁵⁶ Hagsgård, A. 1996, s.100; Brown, L.N & Kennedy, T. 1994, s.219

¹⁵⁷ se artiklarna 173(230) och 175(232) EG-fördraget

¹⁵⁸ Mål 26/62 Van Gend en Loos mot Nederlandse administratie der belastingen (1963) ECR 1

¹⁵⁹ Mål 6/64 Costa mot ENEL (1964) ECR 585

¹⁶⁰ Abrahamsson, O. 1993, s.805; Brown, L.N & Kennedy, T. 1994, s.193

Det har lett till en integrationsfrämjande utveckling i rättspraxis som anses ha förvandlat EG-fördraget till en europeisk konstitution.¹⁶¹ Denna utveckling har dock inte mottagits helt utan kritik av medlemsstaterna. Rättsutvecklingen har givit upphov både till statsrättsliga problem i medlemsstaterna, som frågan om EG-domstolen överskridit sin kompetens enligt artikel 177.¹⁶²

4.2 Factortame

4.2.1 Inledning

Individens rätt till juridiska möjligheter att tillvarata sina rättigheter genomsyrar i stor utsträckning innehållet i EG-domstolens senare praxis avseende mål, i vilka förhandsavgöranden lämnats. Som nämndes inledningsvis har nationella domstolars processuella och institutionella autonomi till stor del vittrat ned och EG-domstolen har skapat nya rättsmedel som skall användas vid de nationella domstolarna. I mål vid de nationella domstolarna där EG-rättsliga intressen berörs har deras svängrum för att tillämpa nationella regler vid förordnandet av interimistiska åtgärder begränsats.¹⁶³ Det första målet i EG-domstolens rättspraxis som ger uttryck för utvecklingen rörande interimistiska åtgärder är målet C-213/89 *R mot Secretary of State for Transport ex parte Factortame Ltd.*¹⁶⁴

4.2.2 Bakgrunden till Factortame

I Factortame-fallet var bakgrunden den att Storbritannien 1988 beslutade om att införa ett tillägg till Merchant Shipping Act och Merchant Shipping Regulations. Tillägget innebar att spanska fiskebåtar förhindrades att registreras som brittiska. Det medförde att spanska fiskeintressen hindrades från att ta del av den kvot som tilldelats Storbritannien genom den gemensamma fiskeripolitiken och innebar således ett effektivt medel mot s.k. quota hopping dvs. att icke-brittiska fiskare plundrade brittisk fiskekvot.¹⁶⁵

För att hindra kvotintrång infördes regler i sektion 14 Merchant Shipping Act om att en fiskebåt endast skulle anses som brittisk om minst 75 procent av det båtägande bolagets aktier innehades av en person som hade hemvist i Storbritannien eller att minst 75 procent av direktörerna i bolaget motsvarade samma krav. Tillägget skulle träda i kraft 1 december 1988 men

¹⁶¹ Prop. 1994/95:19, del 1, Sveriges medlemskap i Europeiska unionen, s.484; Wiklund, O. 1997, s.158 och 204ff

¹⁶² Wiklund, O. EG-rättens inflytande över svensk rätt-en konstitutionell omvandling, ur: nordiskt lagstiftningssamarbete i det nya Europa, 1996, s.66f

¹⁶³ EU Publica 1, häfte 3 EG-rättens rättskällor och deras förhållande till nationell rätt, 1996, s.16

¹⁶⁴ (1990) ECR I-2433

¹⁶⁵ Ibid punkt 4; EU Publica 1, 1996, s.16f

tidigare registrering skulle fortsätta att gälla under en övergångstid t.o.m. 31 mars 1989.¹⁶⁶

Factortame Ltd. och ett antal andra brittiska bolag skulle komma att förhindras att registrera sina båtar på grund av tillägget då de bestod av en majoritet av spanska aktieägare och direktörer. Därför väckte de talan mot landets transport ministerie i brittisk domstol, the Divisional Court.¹⁶⁷ Grunden till talan var att lagligheten av författningstillägget ifrågasattes. Man menade att den brittiska lagstiftningen stred mot gemenskapsrätten och då främst mot kravet på ickediskriminering och mot etableringsfriheten.¹⁶⁸ The Divisional Court of the Queen`s Bench Division bad om ett förhandsavgörande från EG-domstolen vad gällde förenligheten mellan den brittiska författningen och EG-rätten.¹⁶⁹ I avvaktan på förhandsavgörandet fattade Divisional Court ett interimistiskt beslut varigenom tillägget till Merchant Shipping Act suspenderades. Efter överklagande ändrades det interimistiska beslutet av Court of Appeal med motiveringen att det stod i strid med brittisk konstitutionell tradition att ifrågasätta giltighet och tillämpning av en lagstiftningsakt beslutad av det brittiska parlamentet.¹⁷⁰

Talan fullföljdes till House of Lords som fann att kändena skulle kunna förorsakas irreparabel skada om de förnekades suspension. Laglorderna menade även att kändena slutligen skulle vinna bifall i huvudsaken. Dock konstaterades det samtidigt att brittisk rätt inte gav utrymme för ett sådant beslut. För det första fanns det en gammal konstitutionell common-law-bestämmelse som innebar att en domstol inte kunde utfärda interimistiska förbud eller förelägganden gentemot staten. För det andra fanns det en presumtion som innebar att en lag som hade utfärdats av parlamentet skulle anses vara förenlig med EG-rätten intill dess att det hade konstaterats av EG-domstolen att det förelåg en konflikt. House of Lords uteslöt dock inte möjligheten av att brittiska domstolar kunde besitta kompetensen att förordna om interimistiska åtgärder mot staten för att skydda förmodade rättigheter under EG-rätten. Därför beslutade House of Lords sig för att inhämta ett förhandsavgörande från EG-domstolen.¹⁷¹

Det skall även tilläggas att ungefär vid den tidpunkt som House of Lords begärde förhandsavgörande väckte kommissionen talan om fördragsbrott enligt artikel 169 EG-fördraget vid EG-domstolen mot Storbritannien på grund av tillägget i Merchant Shipping Act. Kommissionen ansökte även separat om interimistiska åtgärder. EG-domstolen fann att kommissionens talan inte var uppenbart ogrundad. Interimistiska åtgärder kunde även

¹⁶⁶ Ibid punkterna 5-7

¹⁶⁷ Toth, A.G. Annotations to Factortame, 27 CML Rev, (1990), s.574

¹⁶⁸ Artiklarna 7(13), 52(43) och 221(294) EG-fördraget; EU Publica 1, 1996, s.17

¹⁶⁹ R mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd (1989) 2 CMLR 353; Mål C-221/89 R mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd. (1991) ECR I-3905

¹⁷⁰ O'Neill, A. Decisions of the European Court of Justice and their Constitutional Implications, (Butterworths), 1994, s.41; Hagsgård, A. 1996, s.76f

¹⁷¹ Mål C-213/89, punkterna 13 och 14; O'Neill, A. 1994, s.41ff

föreskrivas då omständigheterna befanns vara brådskande, såtillvida att det förelåg risk för allvarlig och irreparabel skada.¹⁷² En intresseavvägning blev inte aktuell då Storbritannien inte lyckats bevisa att de skulle förorsakas någon nämnvärd skada. Följaktligen förordnade EG-domstolen att Storbritannien interimistiskt skulle upphäva tillämpningen av tillägget i Merchant Shipping Act.¹⁷³ I enlighet med EG-domstolens beslut ändrade Storbritannien tillägget interimistiskt till att gälla fr.o.m. 2 november 1989.¹⁷⁴

4.2.3 Underställelse av Factortame-fallet inför EG-domstolen

De frågor som House of Lords ställde till EG-domstolen var om gemenskapsrätten *ålade* en nationell domstol eller gav den *behörighet* att interimistiskt åsidosätta nationell lag i ett fall som det aktuella. För det fall att EG-domstolen ansåg att det inte fanns någon sådan skyldighet men väl en behörighet önskade House of Lords få veta vilka kriterier en nationell domstol skulle tillämpa när den skulle avgöra om den interimistiskt skulle åsidosätta en nationell lag.¹⁷⁵

EG-domstolen omformulerade House of Lords frågor. Domstolen tolkade dem som om House of Lords i huvudsak ville ha svar på frågan om en nationell domstol, vilken i ett mål rörande gemenskapsrätt anser att en nationell rättsregel är det enda hindret för att meddela ett interimistiskt beslut, måste åsidosätta den rättsregeln.¹⁷⁶ Istället för att ge svar på frågan om de brittiska domstolarnas kompetens, som House of Lords framhöll, gjorde EG-domstolen således ett företrädesproblem av målet. Domstolen menade att målet rörde *utövandet av kompetens* snarare än *existensen av kompetens*.¹⁷⁷ EG-domstolen beslutade att:

”...Community law must be interpreted as meaning that a national court which, in a case before it concerning Community law, considers that the sole obstacle which precludes it from granting interim relief is a rule of national law must set aside that rule.”¹⁷⁸

Även om inte EG-domstolen gav ett direkt svar på kompetens frågan innebar domstolens beslut rent faktiskt att brittiska domstolar tillerkändes en behörighet de tidigare varit förutan. Nämligen behörigheten att förordna om interimistiska åtgärder mot staten.¹⁷⁹ En annan följd av att EG-domstolen omformulerade House of Lords frågor var att domstolen därmed inte tog ställning till vilka kriterier en brittisk eller för övrigt nationell domstol bör

¹⁷² Prövningen grundades på artikel 186 EG-fördraget och artikel 83.2 RR

¹⁷³ Mål 246/89 R Kommissionen mot Storbritannien, se fotnot 112

¹⁷⁴ Mål C-213/89 Factortame, punkt 8

¹⁷⁵ Ibid punkt 15; Hagsgård, A. 1996, s.77

¹⁷⁶ Ibid punkt 17

¹⁷⁷ Wiklund, O. 1997, s.163

¹⁷⁸ Mål C-213/89, punkt 23

¹⁷⁹ Wiklund, O. 1997, s.163

tillämpa när den avgör om den interimistiskt skall åsidosätta en nationell lag.¹⁸⁰ Av generaladvokaten Tesausos yttrande i målet framgår det dock att det skall vara *nationell rätt* som reglerar kriterierna för att meddela ett interimistiskt beslut för att åsidosätta nationella regler i avsaknad av EG-rättsliga regler på området. Dock under de förutsättningarna att nationella regler rörande interimistiska åtgärder inte omöjliggör utövandet av EG-rättsliga rättigheter och att kravet på likabehandling uppfylls dvs. att ett enskilt anspråk som stöds på EG-rättsliga bestämmelser inte behandlas mindre förmånligt än liknande anspråk som stöds på inhemska rättsregler. Vilket framgår av min framställning i de följande kapitlen är det dock tvetydigt om Tesausos yttrande utgör gällande rätt, eftersom EG-domstolen inte uttalat sig om detta. Det är troligt att nationella domstolar skall utgå ifrån *EG-rättsliga kriterier* när de beslutar om att de interimistiskt skall åsidosätta nationell rätt i mål där EG-rättsliga intressen gör sig gällande.¹⁸¹

4.2.3.1 Skälen till EG-domstolens beslut

Först hänvisade EG-domstolen till målet 106/77 *Simmenthal*¹⁸² som skäl för sitt beslut.¹⁸³ *Simmenthal* utgör ett av de mål som preciserar principen om EG-rättens företräde framför nationell rätt. Företrädesdoktrinen har utvecklats som en logisk följd till doktrinen om direkt effekt som även den växt fram genom EG-domstolens rättspraxis.¹⁸⁴ Enligt doktrinen om direkt effekt har enskilda givits rättigheter grundat i EG-rätten som de kan göra gällande direkt i nationella domstolar.¹⁸⁵ För att ge full effekt till doktrinen om direkt effekt och dess erkännande av enskildas rättigheter ansåg EG-domstolen att doktrinens genomslag inte skulle få bero på nationella regler. En uniform tillämpning ansågs vara nödvändig för att inte undergräva gemenskapens effektivitet.¹⁸⁶ Företrädesdoktrinen innebär därför att EG-rätt med direkt effekt skall ges företräde framför nationell rätt, oavsett vilken status de olika kolliderande normerna har inom respektive rättssystem.¹⁸⁷ Dessutom skall en nationell domare som står inför en konflikt mellan nationell rätt och EG-rätten omedelbart tillämpa den gemenskapsrättsliga

¹⁸⁰ Hagsgård, A. 1996, s.78

¹⁸¹ Se de förenade målen C-143/88 och C-92/89 *Zuckerfabrik...*(1991) I ECR 415 och anhängande mål under kapitel 6 då EG-rättsliga kriterier blir tillämpliga vid nationella domstolar för att interimistiskt åsidosätta *en gemenskapsrättsakt*, se även kapitel 7; Andersson, T. 1997, s.88; Toth, A.G. 1990, s.580

¹⁸² Mål 106/77 *Amministrazione delle finanze dello Stato mot Simmenthal SpA* (1978) ECR 629

¹⁸³ Mål C-213/89, punkt 18

¹⁸⁴ Startpunkten för doktrinerna utgjorde målen 26/62 *Van Gend en Loos mot Nederlandse administratie der belastingen* (1963) ECR 1 och 6/64 *Costa mot ENEL* (1964) ECR 585; Andersson, T. 1997, s.55

¹⁸⁵ Mål 26/62 *Van Gend en Loos* (1963) ECR 1; se Van Gerven, W. *Bridging the Gap between Community and National Laws: Towards a Principle of Homogeneity in the Field of Legal Remedies?*, 32 CML Rev. (1995), s.680

¹⁸⁶ Mål 106/77 *Simmenthal*, punkt 18

¹⁸⁷ Mål 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mot EVST*, (1970) ECR 1125

regeln och åsidosätta den nationella. Han skall inte avvakta en nationell lagändring.¹⁸⁸

Factortame innebar att företrädesdoktrinen vidareutvecklades ytterligare.¹⁸⁹ EG-domstolen refererade till befintlig rättspraxis och poängterade att de nationella domstolarna var förpliktade enligt lojalitetskravet i artikel 5 EG-fördraget att försäkra att enskilda erhöj ett legalt skydd av de rättigheter de tillerkänts genom doktrinen om direkt effekt.¹⁹⁰ Sedan citerade EG-domstolen de stycken i Simmenthal som i huvudsak innehöll lösningen på det föreliggande problemet:

”...any provision of a national legal system...which might impair the effectiveness of Community law by withholding from the national court having jurisdiction to apply such law the power to do everything necessary at the moment of its application to set aside national legislative provisions which might prevent, even temporarily, Community rules from having full force and effect are incompatible with those requirements, which are the very essence of Community law.”¹⁹¹

EG-domstolen tillade att EG-rättens fulla effektivitet skulle undergrävas om en nationell regel tilläts förhindra att interimistiska åtgärder föreskrevs. Interimistiska åtgärder som i detta fall försäkrade att rättigheten som åberopats i det huvudsakliga målet gavs full verkan. Därav ansåg domstolen följa att en nationell domstol som förhindrades att förordna om interimistiska åtgärder i denna situation på grund av nationella regler skulle åsidosätta de nationella reglerna.¹⁹² Denna slutsats byggde även på en tolkning av artikel 177 EG-fördraget. Det ansågs vara effektivitetsförödande för systemet med förhandsavgörande om inte den nationella domstolen hade möjlighet att förordna om interimistiska åtgärder i avvaktan på svar från EG-domstolen och till dess att den nationella domstolen slutgiltigt avgjorde målet.¹⁹³

Sammanfattningsvis följer således av målet att nationella domstolar måste ge ett effektivt skydd åt de rättigheter enskilda erhåller genom gemenskapsrätten. Nationella domstolar är skyldiga att interimistiskt åsidosätta en nationell lag¹⁹⁴ som anses strida mot en på EG-rätten grundad rättighet. Nationella regler¹⁹⁵ som innebär att den nationella domstolen förhindras att förordna om sådana interimistiska åtgärder skall åsidosättas.¹⁹⁶ Nationella domstolars skyldighet att interimistiskt åsidosätta nationell lag

¹⁸⁸ Mål 106/77 Simmenthal; Andersson, T. 1997, s.55f

¹⁸⁹ Fritz, M.mfl. 1996, s.109

¹⁹⁰ Mål C-213/89, punkt 19; Toth, A.G. 1990, s.581

¹⁹¹ Mål 106/77 Simmenthal, punkterna 22 och 23; Mål C-213/89 Factortame, punkt 20; Toth, A.G. 1990, s.581f

¹⁹² Mål C-213/89, punkt 21

¹⁹³ Ibid punkt 22

¹⁹⁴ I Factortame åsyftas här tillägget i Merchant Shipping Act

¹⁹⁵ I Factortame åsyftas här den brittiska konstitutionella regeln om förbud mot att förordna om interimistiska åtgärder mot staten och presumptionen om lagarnas förenlighet med EG-rätten tills motsatsen hade konstaterats.

¹⁹⁶ Mål C-213/89 punkterna 16-23

föreligger således även om de nationella domstolarna inte besitter en sådan kompetens enligt den nationella rättsordningen.¹⁹⁷ Rent generellt kan det sägas att de nationella domstolarnas jurisdiktion därmed utvidgats, då de givits en behörighet att ge interimistiskt skydd åt enskilda genom att tillfälligt åsidosätta nationell rätt vars förenlighet med EG-rätten är ifrågasatt.¹⁹⁸

4.2.4 Händelseförloppet efter EG-domstolens meddelade förhandsavgörande

På grundval av EG-domstolens svar på förhandsavgörandet beslutade House of Lords i oktober 1990 om att förordna interimistiska åtgärder mot transport ministeriet.¹⁹⁹ I det huvudsakliga målet erhöll Divisional Court svar på frågorna om Merchant Shipping Act:s förenlighet med EG-rätten i förhandsavgörandet som EG-domstolen lämnade i juli 1991.²⁰⁰ EG-domstolen slog fast att valet var fritt för medlemsstaterna att definiera villkoren för registrering. Dock skulle villkoren vara förenliga med EG-rätten. Kontentan av målet var att i princip hela tillägget i Merchant Shipping Act ansågs strida mot EG-rätten och då speciellt mot den direkt effektiva artikel 52 EG-fördraget.²⁰¹

I oktober 1991 avkunnade även EG-domstolen domen i målet där kommissionen fört talan om fördragsbrott mot Storbritannien.²⁰² Liksom det förhandsavgörande EG-domstolen lämnat i målet C-221/89 *Factortame*, ansåg domstolen att de nationella kraven för registrering stred mot EG-rätten.²⁰³ Men den s.k. "Factortame-sagan" tog inte slut där. Factortame Ltd. och de övriga bolagen väckte även talan mot staten för att erhålla skadestånd för de förluster de orsakats under den tid tillägget i Merchant Shipping Act var i kraft.²⁰⁴ På grundval av ett nytt förhandsavgörande av EG-domstolen fann Divisional Court att Storbritannien även var skyldig att utge skadestånd.²⁰⁵ Vad gäller målet i skadeståndsfrågan ansåg EG-domstolen, efter att den preciserat villkoren för skadeståndsskyldighet, att omfattningen av skadestånd skulle bestämmas på grundval av nationella kriterier. Dock

¹⁹⁷ Prop. 1994/95:19, s.488

¹⁹⁸ Hagsgård, A. 1996, s.78

¹⁹⁹ R mot Secretary of State for Transport, ex p. Factortame (No 2) (1991) 1 All ER 70 (HL); O'Neill, A. 1994, s.42

²⁰⁰ Mål C-221/89 R mot Secretary of State for Transport, ex p. Factortame (1991) ECR I-3905

²⁰¹ Mål C-221/89, s.I-3970-71; Drexl, J. Was Sir Francis Drake a Dutchman?-British Supremacy of Parliament After Factortame, AJCL, 1993, s.561

²⁰² Mål 246/89 Kommissionen mot Storbritannien (1991) ECR I-4585

²⁰³ Drexl, J. 1993, s.561

²⁰⁴ Deards, E. Curiouser and Curiouser? The Development of Member State liability in the Court of Justice, 3 European Public Law (1997), s.120-121

²⁰⁵ Förenade målen C-46/93 och C-48/93 Brasserie du Pêcheur SA mot Federal Republic of Germany and the Queen mot Secretary of State for Transport, ex. p. Factortame Ltd. and others (1990) ECR I-2433; R mot Sec. of State ex. p. Factortame (No 5) Law Report (The Times Thursday September 11 1997)

med vissa förbehåll som att exempelvis inte kravet på likabehandling trädde förnär eller att möjligheten till att erhålla skadestånd försvårades.²⁰⁶

²⁰⁶ Förenade målen C-46/93 och C-48/93 Brasserie du Pêcheur SA, punkterna 51 och 83

5 Effekten av Factortame på medlemsstaternas konstitution

5.1 I Storbritannien

House of Lords beslut om att interimistiskt åsidosätta tillägget i Merchant Shipping Act²⁰⁷ gav upphov till en omfattande och intensiv konstitutionell debatt i Storbritannien. Det ansågs, speciellt bland motståndare till gemenskapen, att beslutet banade väg för en ”wholly new constitutional and legal experience for the UK legal system.”²⁰⁸ Det sades att: ”for the first time that...Parliament is not supreme in every circumstance.”²⁰⁹

För att förstå orsaken till att beslutet väckte debatt är det lämpligt att inledningsvis kort beskriva ett centralt inslag i den brittiska oskrivna statsrätten, nämligen: doktrinen om det allsmäktiga parlamentet. Alltsedan den ärorika revolutionen 1688 har det ansetts att det brittiska parlamentet besitter en absolut oinskränkt lagstiftningsmakt²¹⁰ Den klassiska och mycket omtolkade definitionen av parlamentets suveränitet formulerades på 1800-talet av Dicey:

”...that Parliament thus defined has, under English constitution, the right to make or unmake any law whatever; and, further, that no person or body is recognised by the law of England as having a right to override or set aside the legislation of Parliament.”²¹¹

Det faktum att parlamentet är suveränt innebär att brittiska domstolar endast kan tillämpa lagar som antagits av parlamentet. De har inte behörighet att upphäva eller åsidosätta dem.²¹² En lag antagen av parlamentet äger dessutom företräde framför övriga brittiska rättskällor. Doktrinen om s.k. implied repeal gäller dvs. en senare antagen lag äger företräde framför en äldre. Huvudregeln att det brittiska parlamentet fritt kan anta eller ändra vilka lagar som helst, med vilket innehåll och på vilket sätt det önskar, har dock några undantag eller begränsningar. Exakt hur långt dessa sträcker sig är omöjligt att fastslå, men de två viktigaste torde vara omöjligheten för parlamentet att binda efterföljande parlament genom att anta oföränderliga lagar samt EG-rättens principiella överhöghet över den brittiska nationella rätten.²¹³

²⁰⁷ R mot Sec.of State (No 2) 1991 1 All ER 70 (HL)

²⁰⁸ The Independent, 20 juni, 1990 ur Toth, A.G. 1990, s.583

²⁰⁹ Ibid

²¹⁰ O'Neill, A. 1994, s.37f

²¹¹ Ibid s.552

²¹² Observera att detta endast gäller Acts of Parliament. Exempelvis har domstolarna rätt att åsidosätta förordningar; Nergelius, J. Konstitutionellt rättighetskydd-svensk rätt i ett komparativt perspektiv, 1996, s.293

²¹³ Le Sueur, A. and Sunkin, M. Public Law, London, 1997, s.104ff; Nergelius, J. 1996, s.294f

Storbritannien anslöt sig till gemenskapen 1973. I samband därmed antogs den s.k. European Communities Act av 1972, där EG-rättens ställning i förhållande till den nationella rätten regleras i huvuddrag. Enligt section 2(1) i European Communities Act tillerkäns EG-rättens regler direkt effekt i Storbritannien. Här har således EG-organen rätt att lagstifta för Storbritanniens del vilket i sig innebär en inskränkning av parlamentets suveränitet. Enligt section 2(4) gäller vidare att alla gällande och framtida brittiska lagar skall tolkas mot bakgrund av section 2(1), vilket tyder på att Acts of Parliaments är underordnade EG-rättens regler om normkonflikter skulle uppstå. I doktrinen antas således allmänt att nationell lagstiftning som strider mot senare antagna EG-regler inte går att tillämpa sedan EG-reglerna blivit gällande. Enligt section 2 (4) ges domstolarna en klar vägledning som innebär att alla brittiska lagar skall tolkas i ljuset av EG-rättens motsvarande regler, vilket innebär att de sistnämnda har företräde. I första hand skall således konflikter tolkas bort.²¹⁴

Ett problem som formuleringen i anslutningsfördraget givit upphov till är hur domstolarna skall behandla situationer då nationell rätt uppenbarligen strider mot EG-rätt. The European Communities Act har inte givit svar till de fall då parlamentet *medvetet* väljer att stifta lagar som strider mot redan gällande EG-regler på samma område. Vid de fallen är konflikten omöjlig att lösa tolkningsvägen.²¹⁵ Enligt EG-rätten är det i så fall helt klart att denna har företräde, medan den sist antagna lagen skall ha företräde enligt traditionell brittisk doktrin. Här har rättsläget länge varit oklart och de brittiska domstolarna har ställts inför svåra uppgifter.²¹⁶ De brittiska domstolarna har intagit olika förhållningssätt till huruvida de traditionella reglerna om parlamentets suveränitet skall upprätthållas eller principen om EG-rättens företräde vid fall då en Acts of Parliament direkt strider mot EG-rätten. Problemet har helt enkelt undvikits genom att domstolarna funnit att direkt konflikt inte förelegat.²¹⁷ House of Lords beslut i *Factortame* innebar ett visst klagörande.

I *Factortame* stod Merchant Shipping Act i uppenbar strid mot de EG-rättsliga reglerna om diskrimineringsförbudet och fri etableringsrätt, även om problemet inte ställdes på sin spets då det inte kan antas att parlamentet *medvetet* stiftat en lag som strider mot EG-rätten. House of Lords beslut innebar att en nationell lag åsidosattes till förmån för EG-rätten vid ett fall då konflikten var uppenbar. Det medförde att de brittiska domstolarna gavs vägledning vid dessa fall. Effekten av beslutet var att det effektiva skyddet för EG-rätten gentemot nationell rätt förstärktes. Dessutom klagjordes innebörden av EG-rättens överhöghet. Det tvivel som rådit huruvida en brittisk domstol skulle följa parlamentets vilja eller gemenskapens vid en

²¹⁴ Nergelius, J. 1996, s.295f

²¹⁵ Drexler, J. 1993, s.554f

²¹⁶ Nergelius, J. 1996, s.296

²¹⁷ Slaughter, A.m.fl. The European Courts & National Courts-Doctrine and Jurisprudence, Oxford, 1998, s.197f

uppenbar konflikt eliminerades.²¹⁸ Beslutet av House of Lords medförde dock även kritik och debatt speciellt bland motståndare till gemenskapen, som nämndes inledningsvis i kapitlet. Vad som ansågs som kontroversiellt var att det interimistiska beslutet innebar att konstitutionella regler bröts, som det common-law baserade förbudet att föreskriva interimistiska åtgärder mot staten. Det ansågs undergräva teorin om parlamentets suveränitet. Dessutom bröt beslutet mot den konstitutionella doktrinen om "implied repeal" då det gav företräde till en äldre EG-rättslig regel istället för den nyare antagna Merchant Shipping Act.²¹⁹ Men som Lord Bridge fastslog i House of Lords beslut fanns det inget nytt eller kontroversiellt med att en brittisk domstol suspenderade en lag antagen av parlamentet till förmån för äldre EG-rättsliga bestämmelser. Det hade accepterats redan vid Storbritanniens anslutning till gemenskapen.²²⁰

Frågan kvarstår dock om vad som skulle hända om parlamentet verkligen stiftade en ny lag i full medvetenhet om att den stred mot EG-rättens regler. Här ger trots allt *Factortame* ingen vägledning då parlamentet inte kan anses ha antagit Merchant Shipping Act i medvetande om att den skall strida mot EG-rätten. Förhållningssättet i Storbritannien torde ännu vara att om parlamentet utnyttjar sin allsmäktighet till att anta lagar som uttryckligen och medvetet strider mot EG-rätten, får det till följd av huvudregeln om parlamentets suveränitet att de brittiska domstolarna är skyldiga att tillämpa parlamentets lagar.²²¹

5.2 I Sverige

Med ändring av 10 kapitlet 5§ RF gavs riksdagen grundlagsstöd till att överlåta beslutanderätt till Europeiska gemenskaperna.²²²

Beslutsbefogenheter överläts genom lagen med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen som trädde i kraft 1 januari 1995. Därmed införlivades EG-rätten i svensk rätt.²²³ Då EG-domstolens rättspraxis är en rättskälla inom EG-rätten medför det att även doktrinen om EG-rättens direkta effekt och företräde införlivats i svensk rätt. Företrädesdoktrinen som preciserats genom *Factortame* får därför även effekt i Sverige.²²⁴ Vad får då företrädesdoktrinen och mera specifikt *Factortame* för verkan på det svenska statsskicket?

Till skillnad från de brittiska domstolarna har de svenska domstolarna samt andra offentliga organ en rätt enligt svensk grundlag att åsidosätta en

²¹⁸ Nergelius, J. 1996, s.297f

²¹⁹ Drexler, J. 1993, s.562f

²²⁰ Slaughter, A. mfl. 1998, s.202f

²²¹ L. Denning s.329 i målet *Macarthy mot Wendy Smith* (1979) 3 All ER 32 (CA); Nergelius, J. 1996, s.298

²²² Schäfer, G. i Karnov 1, 1997/98, s.17

²²³ En process som dock försegått även innan pga medlemskapet i EES; Bernitz, U. *Europarättens grunder*, 1995, s.113; Lag med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen (1994:1500); Prop. 1994/95:19, s.521; 1993/94:KU21, s.28

²²⁴ Prop. 1994/95:19, s.521; Fritz, M, 1996, s.18

föreskrift som beslutats av riksdagen enligt 11 kap.14§ RF.²²⁵ Svensk myndighet kan generellt åsidosätta²²⁶ en norm som är oförenlig med en norm på högre nivå. Men har riksdag eller regeringen beslutat föreskriften som skall åsidosättas kan tillämpningen av föreskriften endast underlåtas om felet är uppenbart. Det centrala argumentet för att upprätthålla det tvetydiga kravet på uppenbarhet är enligt förarbeten och motiv att domstolarna inte skall förlänas en politisk roll vid lagprövningen genom att ha för omfattande möjligheter att åsidosätta lagar antagna av de folkvalda politiska organen.²²⁷ Konsekvensen av uppenbarhetsrekvisitet har lett till att svenska domstolar i stor utsträckning avhållit sig från att pröva förordningar och lagar mot grundlagarna.²²⁸ I stort har därmed lagprövningsrätten inte fått någon reell praktisk betydelse i Sverige.²²⁹

Vad gäller den situationen då en svensk domstol står inför en konflikt mellan en svensk regel och en direkt effektiv EG-rättslig regel kan dock inte EG-rättens företräde villkoras av att normstridigheten skall vara uppenbar. Det gäller även vid de fall, jämfört med *Factortame*, då fråga är om att interimistiskt åsidosätta en svensk lag till förmån för en EG-rättighet och att åsidosätta motstridande konstitutionella regler.²³⁰ Nationella regler som förhindrar EG-rättens fulla genomslag skall åsidosättas. Kravet på att normstridigheten är uppenbar skulle utgöra ett sådant hinder. Följaktligen kan det anses att de svenska domstolarna tillerkänts en mer omfattande lagprövningsrätt då de har möjlighet att åsidosätta svensk förordning, lag eller grundlag till förmån för direkt effektiva EG-regler, även om normstridigheten inte är uppenbar.²³¹ Hur har då svenska domstolar förhållit sig till den EG-rättsliga företrädesdoktrinen?

Det är omöjligt att fastställa några entydiga slutsatser, då så få fall ännu uppkommit och dessutom har något fall likt *Factortame*, i vilket en nationell lag interimistiskt skall åsidosättas till förmån för EG-rättigheter inte uppkommit ännu i Sverige.²³² Men generellt kan sägas att svenska domstolar i de flesta fall gått runt problemet genom att säga att reglerna inte ansetts täcka varandra och därmed har de tolkat bort en konflikt.²³³ Vad gäller

²²⁵ Schäder, G. i Karnov 1997/98, s.20

²²⁶ Lagprövningen medför inte att den granskande föreskriften ogiltigförklaras och upphävs, utan enbart att den inte tillämpas i det aktuella fallet; Karnov 1997/98, s.20

²²⁷ SOU 1978:34, s.109

²²⁸ Strömberg, H. Normprövning i nyare rättspraxis, FT, 1988, s.121ff

²²⁹ Nergelius, J. 1996, s.704

²³⁰ Det är dock oklart i svensk praxis huruvida 11 kapitlet 14§ RF överhuvudtaget kommer att tillämpas vid dessa fall. Troligare är att de svenska domstolarna kommer att grunda EG-rättens företräde direkt i enlighet med den EG-rättsliga företrädesdoktrinen, se exempelvis mål R 1996:50 (hänvisningen till rättsfallet bygger på författarens slutsats.); samtal med professor Peter Westberg den 21 oktober 1998

²³¹ Wiklund, O. 1997, s.164; Norberg, S. Vad betyder EU-medlemskapet för de svenska domstolarna?, SvJT, 1995, s.408

²³² *Factortame* aktualiserar även det faktum att konstitutionella regler åsidosätts till förmån för EG-rätten då exempelvis det brittiska förbudet mot att meddela interimistiska åtgärder mot staten åsidosätts, se fortsättningsvis kapitel 7.2

²³³ Samtal med professor Peter Westberg den 21 oktober 1998

svensk lagstiftning eller myndighetsbeslut som brustit i att implementera ett EG-rättsligt direktiv har svenska domstolar enligt de få fall som uppkommit dock inte tvekat till att åsidosätta de motstridande svenska bestämmelserna.²³⁴

Ola Wiklund menar²³⁵ att systemet med förhandsavgörande enligt artikel 177 EG-fördraget och därigenom skapta doktriner har medfört en klar ideologisk tyngdpunktsförskjutning i medlemsstaternas statsskick. De nationella domstolarna skall åsidosätta och skapa nya rättsmedel för att tillvarata gemenskapens och individens intressen. Genom avgörandet i Factortame har svenska domstolar också erhållit en ny kompetens att interimistiskt åsidosätta svensk lagstiftning till förmån för EG-rättigheter. De EG-rättsliga doktrinerna om direkt effekt och företräde medför även att exempelvis svenska domstolars lagprövningsrätt utvidgats och det leder till en konstitutionell förändring där nationella domare gjorts till effektuerare av gemensapsrätten. De enskilda har givits utvidgade möjligheter att få demokratiskt fattade lagstiftningsbeslut överprövade i nationell domstol.²³⁶ Därför har de nationella domstolarna stärkt sin konstitutionella ställning i de nationella statsskicken. Det betyder att Sveriges förhållande mellan makten och rätten, mellan lagstiftare och domstolar förändrats.²³⁷

Enligt författarens mening bör dock Ola Wiklunds *negativa syn* på EG-rättens inflytande över medlemsstaternas konstitution inte tillmätas en allt för stor betydelse. Det ovanstående resonemanget fyller dock en betydelsefull funktion genom att det därmed faktiskt konstateras att en konstitutionell förändring skett i Sverige. Förändringen saknar dock inte legitimitet enligt min mening. En svensk domare kommer därmed inte att åsidosätta en demokratiskt fattad svensk lag till förmån för normer som är tagna i enlighet med domarens fria skön. Det är av vikt att påpeka att vid de fall som en svensk domstol åsidosätter en demokratiskt fattad svensk lag så sker det på grund av en rättighet som fastslagits i enlighet med en EG-rättslig lagstiftningsprocedur eller som annars härletts av EG-domstolen ur fördragen. Måhända att den EG-rättsliga lagstiftningsproceduren ansetts ha demokratiska brister, men det problemet har förbättrats²³⁸ och kan förbättras ytterligare beroende på medlemsstaternas vilja att tillerkänna gemenskapens institutioner mer demokratiska former. Jag lägger därmed ingen negativ värdering i det faktum att Sveriges konstitutionella maktbalans förändrats. Det är en oundviklig konsekvens av ett EU-medlemskap. Dessutom har det förbättrat de enskildas rättigheter och bidragit till nya diskussioner om att

²³⁴ Se exempelvis mål R 1996:50 där en bestämmelse i 7 kap. 1 § lagen (1992:1528) om offentlig upphandling ansågs strida mot EG-direktivet 92/13/EEG; Eliasson, D. m.fl. Community Directives: Effects, Efficiency and Justiciability in Sweden, SvJT, 1998, s.219

²³⁵ Wiklund, O. EG-domstolen tolkningsutrymme, 1997, s.398; Wiklund, O. EG-rättens inflytande över svensk rätt-en konstitutionell omvandling, 1996, s.57

²³⁶ Wiklund, O. 1997, s.398; Wiklund, O. 1996, s.57,82

²³⁷ Wiklund, O. EG-rättens inflytande över svensk rätt-en konstitutionell omvandling, 1996, s.58

²³⁸ Det Europeiska parlamentet har fått allt större inflytande i beslutsproceduren i och med Maastrichtfördraget och Amsterdamfördraget; se artikel 189b,c (251,252) EG-fördraget

lätta eller avskaffa kravet på uppenbarhet som gäller på det inhemska området.²³⁹

²³⁹ Se Nergelius, J. 1996, s.718; Problemet med att våra grundlagsskyddade rättigheter och Europakonventionen inte ges tillräckligt genomslag.

6 Rätten att inte tillämpa EG-rätten vid de nationella domstolarna

6.1 Rätten att ogiltigförklara EG-rättsliga bestämmelser

EG-domstolen har behörighet att *ásidosätta* nationella regler som strider mot EG-rätten, men domstolen saknar möjlighet att *ogiltigförklara* eller *upphäva* motstridiga nationella bestämmelser.²⁴⁰ Motsatt saknar nationella domstolar behörighet att ogiltigförklara en EG-rättslig bestämmelse, vilket fastslogs av EG-domstolen i målet 314/85 *Foto-Frost*.²⁴¹

Som nämnts är en begäran om förhandsavgörande fakultativ för andra domstolar än sista instans, men obligatorisk för sista instans. En konsekvens av EG-domstolens beslut i Foto-Frost är dock att även andra nationella domstolar än sista instans är förpliktade att vända sig till EG-domstolen innan de ogiltigförklarar en EG-rättslig bestämmelse.²⁴² En nationell domstol kan inte ogiltigförklara EG-rättsliga bestämmelser ens då liknande regler tidigare ogiltigförklarats av EG-domstolen.²⁴³

Skälet till att nationella domstolar inte tillåts ogiltigförklara EG-rättsliga bestämmelser grundade EG-domstolen i målet Foto-Frost i artikel 177 EG-fördraget. Enligt artikel 177.b. har EG-domstolen behörighet att avgöra giltigheten av rättsakter som beslutats av gemenskapens institutioner.²⁴⁴ EG-domstolen framhöll att själva syftet med den kompetens som domstolen erhållit genom artikel 177 är att försäkra att EG-rätten tillämpas enhetligt av de nationella domstolarna. Skillnader mellan nationella domstolars beslut avseende giltigheten av EG-rättsliga bestämmelser skulle äventyra det enhetliga EG-rättsliga systemet och förringa det fundamentala kravet på rättssäkerhet.²⁴⁵ EG-domstolen poängterade även att fördraget etablerar ett komplett system av rättsmedel och processregler som tillerkänner EG-domstolen kompetens att pröva giltigheten av rättsakter antagna av gemenskapsinstitutionerna.²⁴⁶ Därför skall även frågan om en gemenskapsrättsakts giltighet som uppkommit vid en nationell domstol

²⁴⁰ Nergelius, J. 1996, s.509f

²⁴¹ Mål 314/85 Foto-Frost mot Hauptzollamt Lübeck-Ost (1987) ECR 4199, punkt 20

²⁴² Lewis, C. Remedies and the Enforcement of European Community Law, (Sweet & Maxwell), London, 1996, s.112; Däremot kan nationella domstolar, utan att vända sig till EG-domstolen, förklara att EG-rättsliga bestämmelser är giltiga då de ifrågasätts i annat än sista instans; Andersson, T. 1997, s.273

²⁴³ Principen om *acte clair* bryts dvs. nationella domstolars möjlighet att i klara fall tillämpa EG-regler utan förhandsavgörande; Hagsgård, A. 1996, s.161

²⁴⁴ Dock lämnar artikel 177 frågan öppen om nationella domstolar också kan ogiltigförklara sekundära rättsakter, vilket föranleder målet Foto-Frost; Hagsgård, A. 1996, s.115

²⁴⁵ Mål 314/85 Foto-Frost, punkt 15

²⁴⁶ Se artiklarna 173(230) och 184(241) EG-fördraget; Ibid punkterna 16-17

reserveras till EG-domstolens avgörande. Dessutom betonade EG-domstolen att den hade tillgång till information och rätten till insyn i de övriga institutionernas verksamhet. Därför ansåg den sig vara bättre lämpad att pröva om en gemenskapsrättsakt skall ogiltigförklaras. Slutligen tillade domstolen att den dock inte uteslöt att nationella domstolar kunde ha behörighet att interimistiskt åsidosätta gemenskapsrättsakter under särskilda villkor. Dock gavs inget svar i *Foto-Frost* då de refererade frågorna inte tangerade den frågeställningen.²⁴⁷

6.2 Suspension av nationella beslut som grundats på gemenskapsrätt

I fallet *Zuckerfabrik*²⁴⁸ däremot uppkom frågan om nationella domstolar har rätt att interimistiskt upphäva verkställigheten av ett nationellt beslut som antagits med stöd av gemenskapsrätt.²⁴⁹

6.2.1 Bakgrund

I fallet *Zuckerfabrik* hade tyska myndigheter ålagt två tyska sockerproducenter att erlägga en avgift med stöd av rådsförordningen 1914/87/EEG. De båda sockerproducenterna motsatte sig myndigheternas beslut om att erlägga avgift och yrkade vid domstol att beslutet och förordningen som beslutet grundats på skulle anses vara ogiltiga. Dessutom begärde de att det nationella beslutet om att ta ut avgifterna skulle suspenderas.²⁵⁰ De båda tyska domstolarna, där målen var anhängiga, suspenderade de båda besluten och begärde förhandsavgöranden från EG-domstolen.²⁵¹

En av de frågor som EG-domstolen hade att ta ställning till var om en nationell domstol hade möjlighet att suspendera ett nationellt beslut som var grundat på en gemenskapsförordning i avvaktan på att EG-domstolen avgjorde frågan om förordningens giltighet.²⁵²

6.2.2 EG-domstolens skäl och avgörande

Som skäl för sitt avgörande började EG-domstolen med att förklara att det legala skyddssystem som garanteras av EG-rätten även omfattar en rätt för enskilda att ifrågasätta lagligheten av EG-rättsliga förordningar vid nationella domstolar och att förmå domstolarna att begära

²⁴⁷ Ibid punkterna 17-19

²⁴⁸ Förenade målen C-143/88 och C-92/89 *Zuckerfabrik Süderitmarschen och Zuckerfabrik Soest mot Hauptzollamt Itzeho och Hauptzollamt Paderborn* (1991) ECR I-415

²⁴⁹ Ibid punkt 1; Hagsgård, A. 1996, s.78

²⁵⁰ Förenade målen C-143/88 och C-92/89 punkt 2-4

²⁵¹ Ibid punkt 5; Hagsgård, A. 1996, s.79

²⁵² Oliver, P. 1992, s.22f

förhandsavgörande från EG-domstolen.²⁵³ Denna rätt skulle äventyras om inte den nationella domstolen har rätt att suspendera avgiftsbesluten, förutsatt att vissa förutsättningar är uppfyllda, i avvaktan på EG-domstolens svar angående förordningens giltighet. Enligt målet *Foto-Frost* är ett förhandsavgörande även nödvändigt i sådana fall, eftersom det enbart är EG-domstolen som kan ogiltigförklara EG-rättsliga sekundära rättsakter.²⁵⁴

Vidare framhölls att eftersom EG-domstolen med stöd av artikel 185 EG-fördraget kan suspendera verkställigheten av den angripna rättsakten vid en annullationstalan så bör den enskilde ha samma skydd även när ogiltighetsfrågan uppkommit i ett nationellt mål.²⁵⁵ Dessutom refererade EG-domstolen till *Factortame*²⁵⁶ och fastslog att om rätten till interimistiska åtgärder var tillgänglig när det gällde att åsidosätta nationella föreskrifter som stridande mot EG-rätten så måste detsamma gälla vid de fall då giltigheten av en EG-rättslig bestämmelse ifrågasätts vid nationell domstol.²⁵⁷

På grund av angivna skäl och det faktum att artikel 189 EG-fördraget²⁵⁸ inte uteslöt en sådan rätt fann EG-domstolen att nationella domstolar har rätt att besluta om uppskov med verkställigheten av ett nationellt administrativt beslut som antagits på grundval av en gemenskapsrättslig förordning.²⁵⁹ EG-domstolen gick sedan vidare och talade om under vilka förutsättningar en sådan suspension kan ske.

6.2.3 Förutsättningarna för suspension av nationella beslut som grundats på gemenskapsrättsakter

Först noterade EG-domstolen att suspension av ett nationellt beslut som grundats på en gemenskapsrättsakt enbart kan ske om den nationella domstolen hyser allvarliga tvivel om rättsaktens giltighet. För att bevara rättsmedlets tillfälliga natur fann EG-domstolen att den nationella domstolen endast kan bifalla en ansökan om suspension tills EG-domstolen avgjort frågan om EG-bestämmelsens giltighet. Därav följer att den nationella domstolen måste hänskjuta frågan om den ifrågasatta rättsaktens giltighet till EG-domstolen, för det fall EG-domstolen inte redan handlägger frågan.²⁶⁰

Innan EG-domstolen angav de ytterligare förutsättningarna betonade den att det var av vikt att de nationella domstolarna tillämpade enhetliga processuella regler vid suspension av nationella beslut som grundats på EG-rätten. Olikartade processuella regler i medlemsstaterna kunde äventyra det

²⁵³ Förenade målen C-143/88 och C-92/89 punkt 16; Oliver, P. 1992, s.23

²⁵⁴ Förenade målen C-143/88 och C-92/89, punkt 17; Fritz, M.mfl. 1996, s.130

²⁵⁵ Ibid punkt 18

²⁵⁶ Mål C-213/89, se fotnot 164

²⁵⁷ Förenade målen C-143/88 och C-92/89, punkterna 19-20

²⁵⁸ Artikel 249 med ändring av Amsterdamfördraget

²⁵⁹ Ibid punkt 21

²⁶⁰ Ibid punkterna 23-24

fundamentala kravet på enhetlig tillämpning av EG-rätt. Därefter framhöll EG-domstolen att de nationella domstolarna skulle tillämpa samma förutsättningar som EG-domstolen enligt artikel 185 EG-fördraget för att pröva om suspension kan föreskrivas.²⁶¹ Följaktligen fann EG-domstolen att de nationella domstolarna endast kan suspendera ett nationellt beslut som grundats på EG-rätt om situationen är brådskande i den meningen att suspension är nödvändig för att undvika att den part som yrkar om det lider allvarlig och irreparabel skada. EG-domstolen poängterade även att kravet på att skadan skall vara irreparabel leder till att ren ekonomisk förlust normalt inte uppfyller detta krav. Dock ansågs det ligga hos de nationella domstolarna att avgöra huruvida irreparabel skada föreligger utifrån omständigheterna i det konkreta fallet. Därefter framhöll EG-domstolen att de nationella domstolarna är skyldiga att inom gränserna för sin jurisdiktion försäkra att EG-rätten ges full verkan. Därför skall de nationella domstolarna ta vederbörlig hänsyn till gemenskapens intressen innan beslut fattas om suspension. Slutligen ansåg EG-domstolen att den nationella domstolen även skulle ha möjlighet att kräva att den sökande ställer säkerhet om suspension av de EG-rättsliga bestämmelserna skulle innebära en ekonomisk risk för gemenskapen.²⁶²

6.3 Nationella domstolars möjlighet att vidta positiva åtgärder som provisoriskt åsidosätter EG-rättslig sekundärrätt

Fallet Zuckerfabrik tillerkände nationella domstolar rätten att besluta om uppskov med verkställigheten av ett nationellt beslut som antagits på grund av en gemenskapsrättslig förordning. Målet *Atlanta*²⁶³ gällde frågan om en nationell domstol även har möjlighet att förordna om positiva interimistiska åtgärder som innebär att en gemenskapsrättsakt tillfälligt åsidosätts.

I målet *Atlanta* infördes genom rådsförordningen 404/93/EEG en gemensam ordning för import av bananer som ersatte de olika nationella ordningarna. I enlighet med förordningen erhöll den tyska bananimportören *Atlanta* samt ett antal andra bolag provisoriska kvoter av den tyska livsmedelsbyrån för import av bananer från tredje land. *Atlanta* m.fl. ansåg att förordningen begränsat deras möjligheter att importera bananer från tredje land och framställde klagomål till livsmedelsbyrån. Efter att ha erhållit avslag på klagomålen väckte *Atlanta* m.fl. talan om ogiltigförklaring av förordningen vid en tysk domstol. Den tyska domstolen delade de tvivel *Atlanta* m.fl.

²⁶¹ Ibid punkterna 25-27

²⁶² Ibid punkterna 28-32; På de tyska domstolarnas fråga om förordningen 1914/87/EEG var ogiltig fann EG-domstolen att så inte var fallet; Ibid punkterna 34-78

²⁶³ Mål C-465/93 *Atlanta, Fruchthandelsgesellschaft mbH and Others mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* (1995) ECR I-3761

uttryckt över förordningens giltighet varför den begärde ett förhandsavgörande från EG-domstolen rörande förordningens giltighet.²⁶⁴

Atlanta m.fl. yrkade även att den tyska domstolen interimistiskt skulle förelägga livsmedelsbyrån att utfärda extra licenser för import av bananer från tredje land utöver de kvantiteter som redan beviljats, att gälla till dess förhandsavgörande meddelats i giltighetsfrågan. Den tyska domstolen biföll yrkandet och förelade livsmedelsbyrån att utfärda extra importlicenser. Samtidigt begärde den tyska domstolen om ett förhandsavgörande som rörde frågan om en nationell domstol har möjlighet att, i avvaktan på att EG-domstolen uttalar sig om en förordnings giltighet, besluta om interimistiska åtgärder som medför att förordningen inte är tillämplig.²⁶⁵ Grundat på samma skäl som i Zuckerfabrik och konstaterandet att artikel 189 EG-fördraget inte uteslöt en sådan rätt bejakade EG-domstolen den tyska domstolens fråga. Som ytterligare grund för sitt avgörande uttalade EG-domstolen att det provisoriska rättsliga skydd som enskilda tillförsäkras enligt EG-rätten vid nationella domstolar inte kunde tillåtas variera beroende på om de enskilda hemställen om uppskov med verkställigheten av ett nationellt administrativt beslut som antagits på grundval av en EG-rättslig förordning eller beslut om interimistiska åtgärder som till deras fördel förändrar eller reglerar tvistiga rättslägen eller rättsförhållanden.²⁶⁶

EG-domstolen svarade därefter på frågan under vilka förutsättningar en nationell domstol kan besluta om sådana interimistiska åtgärder. Därvid upprepade EG-domstolen de förutsättningar som den hade ställt upp i fallet Zuckerfabrik och tog tillfället i akt att precisera dem.²⁶⁷ EG-domstolen tillade också det kriteriet att nationella domstolar vid bedömningen av förutsättningarna skall följa EG-domstolens eller förstainstansrättens avgöranden i fråga om förordningens giltighet eller i fråga om liknande interimistiska åtgärder på gemenskapsnivå.²⁶⁸

6.4 En bekräftelse av gällande rätt

Målet C-334/95 *Krüger*²⁶⁹ har nyligen bekräftat och förtydligat avgörandena i Zuckerfabrik och Atlanta. Omständigheterna i fallet var kortfattat de att

²⁶⁴ Mål C-466/93 Atlanta Fruchthandelsgesellschaft m.fl. mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1995) ECR I-3799; Ibid punkterna 2-10; Hagsgård, A. 1996, s.80

²⁶⁵ Mål C-465/93 punkterna 12-13; Till saken hör att EG-domstolen redan en gång tidigare ogillat både Tysklands yrkande om interimistiska åtgärder och talan om att ogiltigförklara förordningen i målen C-280/93 R Tyskland mot Rådet (1993) ECR I-3667 och C-280/93 Tyskland mot Rådet (1994) ECR I-4973; Ibid punkterna 17-18

²⁶⁶ Mål C-465/93 punkt 28

²⁶⁷ Ibid punkterna 32-34

²⁶⁸ Ibid punkterna 46-51; Med dessa förutsättningar fanns det inte utrymme för den tyska domstolen att meddela ett interimistiskt beslut då EG-domstolen tidigare funnit att ingen grund fanns för detta samt att förordningen befanns vara giltig, se fotnot 265; Fritz, M. mfl. 1996, s.133

²⁶⁹ Mål C-334/95 *Krüger GmbH & Co. KG mot Hauptzollamt*, dom 17.07.97, ä.e.p.

Krüger hade beviljats exportbidrag i enlighet med rådets förordning 804/68/EEG, då Krüger exporterat en blandning av skummjölkspulver och extrakter av kaffe under varunamnet ”Cappuccino Tasse” till tredje land.²⁷⁰ Därefter ansåg dock den tyska förvaltningsmyndigheten, grundat på en tolkning av rådsförordningen, att exportbidraget till Krüger hade utbetalats på felaktiga grunder och beslutade att Krüger skulle återbetala det utgivna bidraget.²⁷¹ Krüger ansåg att beslutet om återbetalning var felaktigt och väckte därför talan vid Finanzgericht Hamburg. Krüger åberopade artikel 244 andra stycket i gemenskapens tullkodex²⁷² som grund för att den tyska domstolen skulle förordna om uppskov med verkställigheten av beslutet om återbetalning. Finanzgericht Hamburg biföll denna begäran och beslutade följaktligen om att suspendera beslutet om återbetalning då den fann att det fanns goda skäl till att ifrågasätta både förordningens och det därpå grundade beslutets giltighet. Samtidigt beslutade domstolen sig för att begära förhandsavgörande från EG-domstolen.²⁷³ Frågorna som ställdes gällde dels huruvida rådsförordningen 804/68/EEG var ogiltig och dels om artikel 244 i den s.k. tullkodexen var tillämplig. Därvid kan det kort nämnas att EG-domstolen förnekade dessa frågor.²⁷⁴ Det centrala i det här sammanhanget var frågan enligt vilka kriterier den nationella domstolen kan besluta om uppskov med verkställigheten av ett nationellt förvaltningsbeslut då den hyser tvivel om giltigheten av den gemenskapsrättsakt som ligger till grund för förvaltningsbeslutet. EG-domstolen preciserade förutsättningarna något, men fann att det i stort var tillräckligt att erinra om förutsättningarna som angivits i Atlanta.²⁷⁵

Vad som klargjordes i fallet Krüger är att samtliga kriterier som uppställts i Atlanta gäller såväl vid en nationell domstols beslut om uppskov med verkställigheten av ett nationellt administrativt beslut som är grundat på en gemenskapsrättsakt som vid de fall då den nationella domstolen föreskriver positiva åtgärder som provisoriskt innebär att gemenskapsrättsakten åsidosätts.

Sammanfattningsvis gäller således att följande förutsättningar uppfylls för att en nationell domstol skall kunna bifalla en ansökan om suspension eller andra interimistiska åtgärder vid fall då en nationell åtgärd skall åsidosättas som grundats på en gemenskapsrättsakt:

- Den nationella domstolen skall hysa allvarliga tvivel om gemenskapsrättsaktens giltighet och skall, för det fall EG-domstolen

²⁷⁰ Ibid punkterna 11-12, 26

²⁷¹ Myndigheten ansåg att rådsförordningen endast tillerkände exportbidrag till export av skummjolk som ingår i livsmedelsberedningar på basis av kaffe, men inte som i Krügers fall för mjölk som ingår i livsmedelsberedningar på basis av extrakter, essenser och koncentrat av kaffe; Ibid punkterna 14-15

²⁷² Rådets förordning 2913/92/EEG

²⁷³ Mål C-334/95, punkterna 16-19

²⁷⁴ Ibid punkterna 20-42

²⁷⁵ Ibid punkterna 43-47

ännu inte handlägger frågan om den ifrågasatta rättsaktens giltighet, själv hänskjuta frågan till EG-domstolen.²⁷⁶

- Det skall föreligga krav på skyndsamhet i den meningen att de interimistiska åtgärderna skall vara nödvändiga för att undvika att parten som yrkar dem lider allvarlig och irreparabel skada.
- Den nationella domstolen skall ta vederbörlig hänsyn till gemenskapens intressen.
- Den nationella domstolen skall vid bedömningen av samtliga dessa förutsättningar följa EG-domstolens eller förstainstansrättens avgöranden i fråga om förordningens giltighet eller i fråga om liknande interimistiska åtgärder på gemenskapsnivå.²⁷⁷

Under förutsättning att dessa kriterier uppfylls har därmed en nationell domstol behörighet att besluta om ett tillfälligt uppskov med verkställigheten av en gemenskapsrättsakt. Däremot saknar den nationella domstolen rätten att slutgiltigt ogiltigförklara en gemenskapsrättsakt, vilket följer av målet Foto-Frost.²⁷⁸

²⁷⁶ När en nationell domstol föreskriver om uppskov med verkställigheten av ett nationellt beslut grundat på en gemenskapsrättsakt vars giltighet har ifrågasatts, *är den skyldig* att begära ett förhandsavgörande från EG-domstolen avseende denna rättsakts giltighet. (min kursivering); Mål C-334/95 Krüger, punkt 50

²⁷⁷ Ibid punkt 47; Mål C-465/93 Atlanta, se fotnot 263, punkt 51

²⁷⁸ Mål 314/85, se fotnot 241

7 Den nationella processuella autonomin kontra kravet på en enhetlig tillämpning av gemenskapsrätten

7.1 Analys och slutsatser

Av vad som nämndes inledningsvis och framgår av genomgångna rättsfall är nationella domstolar förpliktade att skydda de rättigheter som emanerar från EG-rätten enligt artiklarna 5 och 177 EG-fördraget.²⁷⁹ I brist på total harmonisering genom införande av EG-rättsliga sanktions- och processregler vid de nationella domstolarna har EG-domstolen successivt utformat motsvarande regler för att slå vakt om EG-rättigheternas fulla genomslag. Från att fastslå principen om att de nationella domstolarna åtnjuter nationell processuell autonomi med vissa förbehåll har EG-domstolen i senare rättspraxis lämnat denna princip och givit alltmer detaljerade krav.²⁸⁰ Problemet med att medlemsstaternas sanktions- och processregler gjorts mer enhetliga genom rättspraxis och inte genom lagstiftning är att det lett till osäkerhet om vilka och till vilken omfattning olika rättsmedel är tillämpliga vid de fall som EG-domstolen inte angivit uttryckliga regler. Å andra sidan framstår det som politiskt känsligt och tillnärmast omöjligt att genomföra en harmoniserande lagstiftning för alla medlemsstaternas process- och sanktionssystem vid fall med EG-rättslig anknytning.²⁸¹ Även om utrymmet för osäkerhet är litet beträffande interimistiska åtgärder då EG-domstolen givit detaljerade regler i *Factortame* och följande mål kan enligt författarens mening slutsatsen ändå dras att rättsläget inte är helt klart även på detta område.

EG-domstolens avgöranden i *Factortame* och *Zuckerfabrik m.fl.* innebär att nationella domstolar har kommit att få tillämpa nya förutsättningar baserade på EG-rätten för att föreskriva interimistiska åtgärder. Den nationella domstolen skall tillämpa de nationella reglerna för att förordna om interimistiska åtgärder om målet inte har någon EG-rättslig anknytning. Om det gäller suspension eller andra interimistiska åtgärder mot en nationell åtgärd som grundats på EG-rättslig sekundärrätt skall dock den nationella domstolen tillämpa de förutsättningar som EG-domstolen uppställt i *Atlanta* och *Krüger*. De förutsättningarna bygger till stora delar i sin tur på de kriterier som EG-domstolen tillämpar för att förordna om interimistiska åtgärder, se kapitel 2 och 3. Den nationella domstolen skall därmed tillämpa olika kriterier för att förordna om interimistiska åtgärder beroende på om

²⁷⁹ Curtin, D.M. and Mortelmans, K.J.M. 1994, s.435; Andersson, T. 1997, s.271; Van Gerven, W. 1995, s.681

²⁸⁰ Curtin, D.M. and Mortelmans, K.J.M. 1994, s.432f; Andersson, T. 1997, s.74ff

²⁸¹ Andersson, T. 1997, s.309f

EG-rättsliga intressen är inblandade eller inte.²⁸² Vad som är oklart är vilka förutsättningar som blir tillämpliga om en nationell domstol skall suspendera en *nationell föreskrift* då den strider mot EG-rätten.²⁸³ I *Factortame* som gällde ett interimistiskt åsidosättande av en nationell föreskrift gav EG-domstolen egentligen inget direkt svar på frågan, men avgörandet innebar dock att nationella föreskrifter skulle åsidosättas interimistiskt med hjälp av *nationella regler* för interimistiska åtgärder. Dock skulle de regler i det inhemska regelsystemet för säkerhetsåtgärder som förhindrade att EG-rätten gavs fullt genomslag åsidosättas.²⁸⁴ Det är möjligt att *Factortame* å ena sidan och *Zuckerfabrik m.fl.* å andra är uttryck för två divergerande förhållningssätt till interimistiska åtgärder från EG-domstolens sida, vilket kan förklaras av att det i ena fallet är nationell lagstiftning och i det andra EG-regler som riskerar att hindra utövandet av EG-rättigheter. Man kan dock också se *Zuckerfabrik m.fl.* som led i en utveckling av *Factortame*. Det innebär i så fall att de förutsättningar som uppställts i *Zuckerfabrik m.fl.* även är tillämpliga när en individ vill förhindra tillämpningen av inhemsk rätt.²⁸⁵

Det som talar för den sistnämnda slutsatsen är att EG-domstolen uttryckligen uttalat att det interimistiska skydd som EG-rätten kräver för individer vid nationella domstolar måste vara detsamma oberoende av om individen ifrågasätter nationella bestämmelsers överensstämmelse med EG-rätten eller sekundär EG-rätts giltighet. I båda fallen grundas tvisterna på EG-rätt.²⁸⁶ Vad som talar emot, enligt författarens åsikt, är för det första att ovanstående uttalande av EG-domstolen gavs som skäl för att ge nationella domstolar möjlighet att förordna om interimistiska åtgärder mot sekundära åtgärder grundade på EG-rätten dvs. eftersom nationella föreskrifter kan åsidosättas skall även åtgärder grundade på EG-rätt kunna åsidosättas. Det torde vara osäkert om EG-domstolen med dessa uttalande även menade att *förutsättningarna* för att förordna interimistiska åtgärder i de båda fallen skall vara desamma. För det andra kan det anses att de förutsättningar som EG-domstolen uppställt är ett resultat av det faktum att endast EG-domstolen äger ogiltigförklara en gemenskapsrättsakt. Ändå har nationella domstolar tillåtits åsidosätta dessa rättsakter interimistiskt på grund av kompetensfördelningen och troligen för att lätta på EG-domstolens arbetsbörda.²⁸⁷ Men samtidigt innebär det en risk för gemenskapens rättsliga

²⁸² Observera dock att medlemsstaternas kriterier ofta sammanfaller med de EG-rättsliga, se exempelvis Storbritanniens; Westberg, P. *Civilprocessuella säkerhetsåtgärder-ett instrument för konfliktlösning*, SvJT, 1990, s.161ff, I Sverige har vi dock exempelvis ingen förutsättning som kräver irreparabel skada, se exempelvis 15 kapitlet rättegångsbalken.

²⁸³ Andersson, T. 1997, s.88; Oliver, P. 1992, s.17

²⁸⁴ Generaladvokaten angav även i sitt yttrande till målet 213/89 *Factortame* som krav att de nationella reglerna för säkerhetsåtgärder inte får behandla enskilda anspråk som stöds på EG-rättsliga bestämmelser mindre förmånligt än liknande anspråk som stöds på inhemska rättsregler dvs. ett krav på likabehandling; Toth, A.G. 1990, s.580f; Oliver, P. 1992, s.17

²⁸⁵ Andersson, T.1997, s.88

²⁸⁶ Förenade målen C-143/88 och C-92/89 *Zuckerfabrik*, se fotnot 32, punkt 20; C-465/93 *Atlanta*, se fotnot 263, punkt 24; Andersson, T.1997, s.88

²⁸⁷ Angående EG-domstolens arbetsbörda se Brown, L.N. & Kennedy, T. 1994, s.360ff

system om inte gemenskapens rättsakter tillämpas enhetligt i medlemsstaterna. Därför talar det för att särskilda enhetliga regler enbart blir tillämpliga för att interimistiskt åsidosätta nationella åtgärder som grundats på gemenskapens rättsakter.²⁸⁸

Dock kan klarhet i frågan endast åstadkommas genom ett avgörande från EG-domstolen. En intressant aspekt är dock att om man antar att ett liknande fall som *Factortame* uppstått i dagsläget i Sverige, vilket ännu inte skett, visar det sig att de EG-rättsliga förutsättningarna bör bli vägledande för att suspendera en svensk föreskrift oavsett ståndpunkt i ovanstående resonemang. Detta beror på att svensk rätt saknar uttryckliga regler för att meddela interimistiska åtgärder mot svenska normer som står i konflikt med normer av högre valör. Det aktualiserar analogier. Tankegången kommer att illustreras i det följande.

7.2 Vilka frågeställningar väcks vid en svensk domstol i ett fall där den interimistiskt skall åsidosätta en svensk lag som stridande mot EG-rätten?²⁸⁹

I det följande antas att en svensk domstol skulle stå inför en liknande situation som i *Factortame*, såtillvida att en svensk lagstiftning skall åsidosättas interimistiskt på grund av att den strider mot EG-rättigheter. Eftersom ett dylikt fall inte har uppkommit ännu i svensk praxis ämnar inte detta avsnitt att ge några försök till lösningar, utan endast peka på en del frågeställningar och val som en svensk domstol kan ställas inför.

En fråga som uppkommer är om det föreligger något motsvarande hinder i svensk grundlag likt exempelvis det brittisk common-law baserade konstitutionella förbudet att föreskriva interimistiska åtgärder mot staten. I det fallet skulle en svensk grundlag stå i direkt konflikt med en EG-rättslig regel. Ett dylikt fall har ännu inte uppkommit i Sverige och det är ovisst hur en svensk domstol skulle förhålla sig till detta.²⁹⁰ Enligt EG-rätten äger den dock ovillkorligen företräde även framför svensk grundlag.²⁹¹ I detta fall torde det inte föreligga några hinder i svensk grundlag för att föreskriva om suspension av den svenska lagen. Det finns inga hinder mot att en svensk domstol förordnar om interimistiska åtgärder mot staten. Den svenska lagen skall åsidosättas till förmån för EG-rätten, vilket följer av ett EU-medlemskap.

²⁸⁸ Se mål 314/85 *Foto-Frost*, fotnot 241, punkt 15

²⁸⁹ Kapitlet bygger på ett samtal med professor Peter Westberg den 21 oktober 1998

²⁹⁰ Angående medlemsstaternas motstånd till att åsidosätta grundlagar, se om tyska författningsdomstolen; Nergelius, J. 1996, s.500; 1993/94:KU21 s.10f,29

²⁹¹ Mål 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH*, se fotnot 187

Nästa fråga som då uppstår är vilka förutsättningar den svenska domstolen skall tillämpa för att pröva huruvida den svenska lagstiftningen interimistiskt skall åsidosättas? Det faktum att svensk domstol interimistiskt kan åsidosätta svensk rätt i avvaktan på att det huvudsakliga målet avgörs innebär en helt ny kompetens. Även om det inte finns något förbud i svensk rätt mot det har svensk domstol inte tidigare interimistiskt åsidosatt exempelvis en förordning som antagits av regeringen i ett mål som gällt en direkt konflikt mellan förordningen och en lag antagen av riksdagen. Det saknas därmed normer som uttryckligen reglerar detta förhållande. De alternativ som en svensk domstol har att tillgå om det här antas att rättegångsbalken är det svenska regelalternativet, är att antingen tillämpa 15 kapitlet RB om kvarstad och speciellt 15 kapitlet 3§ om naturalexekution eller finna att 15 kapitlet RB inte är tillämplig och istället utgå ifrån EG-domstolens förutsättningar för att föreskriva om interimistiska åtgärder.

Om den svenska domstolen väljer det först nämnda och därmed utgår från 15 kapitlet RB blir domstolen tvungen att tolka om dess rekvisit och därvid se till de EG-rättsliga kriterierna, då reglerna under 15 kapitlet inte är ämnade att täcka en situation då lagstiftning skall åsidosättas. Exempelvis kan rekvisitet om krav på att sabotagerisk²⁹² skall föreligga för att interimistiska åtgärder skall föreskrivas inte upprätthållas. Detta på grund av att det inte kan anses att svenska staten ens kan sägas "sabotera". Istället får svensk domstol omtolka och använda sig av exempelvis den EG-rättsliga förutsättningen om krav på irreparabel skada. Det skall ihågkommas att de EG-rättsliga kraven på att EG-rätten ges fullt genomslag och kravet på likabehandling måste beaktas. Om å andra sidan den svenska domstolen väljer att inte tillämpa 15 kapitlet RB, utan utgår direkt från de EG-rättsliga kriterierna blir dock analogier till 15 kapitlet också aktuella.

Min slutsats är att de EG-rättsliga förutsättningarna för att föreskriva om interimistiska åtgärder blir tillämpliga oavsett den svenska domstolens tillvägagångssätt. Dessutom måste resultatet bli detsamma oavsett domstolens utgångspunkt i svensk- eller EG-rätt för att tillfälligt åsidosätta den svenska lagen, nämligen att EG-rättigheter grundade i EG-rätten garanteras genomslag och skyddas.

²⁹² Enligt 15 kapitlet RB finns ett krav på att sabotagerisk skall föreligga för att provisoriska säkerhetsåtgärder skall beviljas. Vad som menas med sabotagerisk är inte att motparten uppträder illojalt. Däremot bör motpartens uppträdande anses vara klandervärd, exempelvis genom att motparten i ett ekonomiskt trängt läge befaras använda sina tillgångar för ett ändamål som är honom mera angeläget än att betala den aktuella skulden; Westberg, P. Kvarstad och sabotagerisk (RB15:2), JT 1989-90, s.347f; Elwing, C.M. i Karnov 1997/98, s.2596f

8 Sammanfattning

Förordnandet om suspension och andra interimistiska åtgärder innebär att EG-domstolen eller nationella domstolar beslutar om att provisoriskt uppskov eller andra åtgärder skall vidtas som säkerställer den sökande partens rättigheter under den huvudsakliga processens gång. Förordnandet är endast av tillfällig natur och upphör så snart domen i det huvudsakliga målet meddelas. Uppsatsen kartlägger de EG-rättsliga reglerna och förutsättningarna för att föreskriva om interimistiska åtgärder dels vad gäller mål som upptas direkt vid EG-domstolen och dels i process vid de nationella domstolarna inom gemenskapen.

Vad gäller mål som förs vid EG-domstolen framgår reglerna för interimistiska åtgärder av artiklarna 185 och 186 EG-fördraget samt i domstolens stadga, rättegångsreglerna och domstolens praxis. Enligt artikel 185 EG-fördraget får EG-domstolen, om den anser att omständigheterna så kräver, förordna om uppskov med verkställigheten av en rättsakt som är antagen av en EG-institution. Dock kan en EG-institutions beslut om att inte agera eller negativa beslut om att exempelvis återkalla ett fördelaktigt beslut inte bli föremål för ett uppskavsbeslut meddelat av EG-domstolen. Uppskov är inte möjligt då ett uppskov av en negativ rättsakt inte medför den åsyftade effekten, eftersom det inte kan förändra den sökandes position. Däremot kan det finnas en möjlighet att istället förordna om andra interimistiska åtgärder enligt artikel 186 EG-fördraget.

Andra interimistiska åtgärder kan bestå i en mängd olika åtgärder och kan föreskrivas mot enskilda, medlemsstaterna och gemenskapens institutioner. I praxis har EG-domstolen varit återhållsam med att förordna om interimistiska åtgärder mot de övriga EG-institutionerna speciellt då åtgärden innebär att, som nämnts ovan, en EG-institutions negativa beslut provisoriskt åsidosätts. Anledningen till denna försiktighet beror på risken för att domstolen i annat fall skulle inkräkta på de övriga institutionernas kompetensområde. En interimistisk åtgärd som innebär att EG-domstolen fattar administrativa beslut som egentligen ligger inom ramen för en annan institutions ansvar har ansetts vara godtagbart om exceptionella omständigheter föreligger eller bevis om maktmissbruk. I ett fall fann domstolen sig behörig att interimistiskt åsidosätta ett negativt beslut som fattats av kommissionen. Dock överläts det till kommissionen att vidta de interimistiska åtgärder som den fann vara strikt nödvändiga för att bevara parternas positioner tills målet slutligen avgjordes. Detta förhållningssätt har därefter bekräftats i målet *Camera Care*.²⁹³ Kravet på effektivitet och skydd inom konkurrensrätten, som framhölls i detta mål, har även medfört att kommissionen tillerkänts kompetens att förordna om interimistiska åtgärder i konkurrensrättsliga mål. Denna kompetens uttrycktes inte i fördragen eller sekundär rätt, utan ansågs framgå underförstått i enlighet med läran om

²⁹³ Mål 792/79 R *Camera Care* mot Kommissionen, se kapitel 2.3.1.1

underförstådda befogenheter, (implied powers). Kommissionens beslut om att bevilja eller inte bevilja interimistiska åtgärder kan dock revideras vid EG-domstolen eller förstainstansrätten. Härvid har domstolen starkt verkat för en ökad användning av interimistiska åtgärder, i motsats till kommissionens restriktiva syn.²⁹⁴

Förutsättningarna som skall uppfyllas för att uppskov med verkställigheten av en rättsakt eller andra interimistiska åtgärder skall föreskrivas regleras dels i domstolens stadga och rättegångsreglerna och dels i rättspraxis. Ett prima facie mål skall föreligga, vilket innebär att såväl den huvudsakliga processen som målet, i vilket det prövas om interimistiska åtgärder skall förordnas, inte är uppenbart ogrundade. Dessutom krävs ett brådskande behov av den interimistiska åtgärden, såtillvida att den sökande bevisar att han skulle förorsakas allvarlig och irreparabel skada om inte interimistiska åtgärder föreskrevs. Allvarlig och irreparabel skada har ansetts föreligga om den sökandes position ofrånkomligen påverkas menligt oavsett utgången i den huvudsakliga processen. Ibland företas även en intresseavvägning vid fall då även motparten, tredje man eller det allmännas intresse förorsakas skada om den interimistiska åtgärden föreskrivs. Slutligen kan ett beslut om suspension och andra interimistiska åtgärder villkoras med att den sökande ställer säkerhet. Det har visat sig att domstolen ställt förmildrande krav på att övriga exceptionella förutsättningar uppfylls om den sökande varit villig att uppfylla kravet på att ställa säkerhet.

Enligt artikel 177 EG-fördraget skall EG-domstolen lämna förhandsavgörande på begäran av de nationella domstolarna inom gemenskapen. Det är genom systemet med förhandsavgörande som EG-rätten kunnat effektiviserats på nationell nivå främst genom att doktrinerna om EG-rättens direkta effekt och företräde skapats. För att tillvarata de EG-rättigheter som doktrinerna ger enskilda vid nationella domstolar har EG-domstolen fastslagit att nationella domstolar är förpliktade att skydda dessa rättigheter. I brist på EG-rättsliga process- och sanktionsregler skulle det ske i enlighet med nationella regler. EG-domstolen har dock i senare praxis frångått regeln om den nationella processuella autonomi. Vad gäller interimistiska åtgärder som aktualiseras i ett mål vid en nationell domstol har EG-domstolen fastslagit de förutsättningar som skall uppfyllas för att provisoriska åtgärder skall föreskrivas i mål med EG-rättslig anknytning.

Målet *Factortame*²⁹⁵ medförde att doktrinen om EG-rättens företräde preciserades men även till att nationella domstolar gavs kompetensen att interimistiskt åsidosätta nationell rätt även om den behörigheten inte erkändes enligt nationell rätt. De *förutsättningar* som en nationell domstol skall tillämpa för att besluta om att interimistiskt åsidosätta en nationell lag vilken strider mot EG-rättigheter angavs dock inte i målet, annat än att regler i inhemsk rätt som förhindrar ett provisoriskt uppskov av den

²⁹⁴ Se exempelvis mål T-44/90 *La Cinq*, kapitel 2.3.1.2

²⁹⁵ Mål C-213/89 *R mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd*, se kapitel 4

nationella lagen skall åsidosättas. Av generaladvokaten Tesaurus yttrande i målet framgår det även att det är förutsättningarna enligt nationell rätt som blir tillämpliga för att interimistiskt åsidosätta nationell lag som strider mot EG-rätten. Dock med förbehållet att EG-rätten ges dess fulla genomslag och att kravet på likabehandling upprätthålls.

Följande praxis på området har rört frågorna huruvida en nationell domstol har kompetens att interimistiskt åsidosätta en nationell åtgärd som grundats på en gemenskapsrättsakt och i så fall enligt vilka förutsättningar. Frågan har uppstått på grund av att EG-domstolen fastslagit att nationella domstolar saknar behörighet att *ogiltigförklara* EG-rättsliga bestämmelser.²⁹⁶ Genom målen Zuckerfabrik och Atlanta, vilka bekräftades av målet Krüger, har EG-domstolen fastslagit att nationella domstolar har kompetens att föreskriva om suspension eller andra positiva åtgärder som provisoriskt åsidosätter en gemenskapsrättsakts verkan. Dock enbart under den förutsättningen att ett antal detaljerade villkor uppfylls.²⁹⁷ Exempelvis föreligger ett krav på att den interimistiska åtgärden skall vara brådskande i den meningen att åtgärderna är nödvändiga för att undvika allvarlig och irreparabel skada. Även för övrigt skall EG-domstolens- och förstainstansdomstolens praxis på området beaktas, vilket innebär att de nationella domstolarna skall tillämpa de förutsättningar enligt vilka EG-domstolen föreskriver om suspension och andra interimistiska åtgärder. I detta avseende innebär EG-domstolens praxis även att en rådande uppfattning befästs som inte lösts i praxis. Nämligen att *EG-domstolen* inte anses ha kompetens att interimistiskt åsidosätta åtgärder som grundats på en gemenskapsrättsakt i mål där frågan om giltigheten av rättsakten väckts vid en nationell domstol och där förhandsavgörande begärts från EG-domstolen.

Det faktum att en *nationell föreskrift* skall åsidosättas interimistiskt vid nationell domstol som stridande mot EG-rätten, vilket fallet var i *Factortame*, innebär dock att rättsläget ännu till viss del är oklart. Vad som är olöst är om de förutsättningar som uppställs i Zuckerfabrik m.fl. skall anses precisera utgången i *Factortame* eller inte. Eventuellt är det så att de detaljerade förutsättningar som EG-domstolen uppställt i Zuckerfabrik m.fl. enbart blir tillämpliga vid fall då nationella åtgärder skall åsidosättas, vilka är grundade på gemenskapsrättsakter. Däremot inte vid fall då nationella föreskrifter skall åsidosättas som stridande mot EG-rätten. Oavsett om de EG-rättsliga förutsättningarna eller de nationella är tillämpliga är en nationell domstol förpliktad att upprätthålla kravet på likabehandling och säkerställa att EG-rätten ges dess fulla genomslag. Genom ett antagande att ett fall likt *Factortame* uppstått i Sverige kan dessutom illustreras att den nationella domstolen förpliktas att skapa rättsmedel, om de inte existerar i den inhemska rätten för att ge skydd åt EG-rättigheter. Därvid aktualiseras en användning av de förutsättningar som ställs för att förordna om

²⁹⁶ Mål 314/85 Foto-Frost, se kapitel 6.1

²⁹⁷ Se s.46f

interimistiska åtgärder enligt EG-rätten och omtolkningar av inhemsk processrätt.

House of Lords beslut om att förordna om uppskov av den brittiska lagen, grundat på EG-domstolens förhandsavgörande i *Factortame*, innebar även att Storbritanniens förhållande till EG-rätten klargjordes. Genom *Factortame* löstes frågan huruvida en brittisk domstol skulle följa det allsmäktiga brittiska parlamentets vilja eller gemenskapens vid en *uppenbar konflikt*. House of Lords beslut innebar att EG-rätten gavs företräde. Något som dock även medförde kritik.

För Sveriges del innebär EU-medlemskapet att de svenska domstolarna tillerkänts en utvidgad lagprövningsrätt. De har därmed kompetens att åsidosätta svensk förordning, lag eller grundlag till förmån för direkt effektiva EG-regler även om normstridigheten inte är uppenbar.²⁹⁸ Dessutom innebär avgörandet i *Factortame* att svenska och övriga nationella domstolar inom gemenskapen erhållit en ny kompetens. Nämligen att interimistiskt åsidosätta en nationell rättsakt som strider mot EG-rätten i avvaktan på avgörandet i det huvudsakliga målet.

²⁹⁸ Se kravet på uppenbarhet som ställs enligt 11 kapitlet 14§ RF.

Bilaga A

The EC Treaty²⁹⁹

Article 185 (242)

Actions brought before the Court of Justice shall not have suspensory effect. The Court of Justice may, however, if it considers that circumstances so require, order that application of the contested act be suspended.

Article 186 (243)

The Court of Justice may in any cases before it prescribe any necessary interim measures.

Protocol on the Statute of the Court of Justice of the European Economic Community³⁰⁰

Article 36

The President of the Court may, by way of summary procedure, which may, in so far as necessary, differ from some of the rules contained in this Statute and which shall be laid down in the rules of procedure, adjudicate upon applications to suspend execution, as provided for in Article 185 of this Treaty, or to prescribe interim measures in pursuance of Article 186, or to suspend enforcement in accordance with the last paragraph of Article 192.

Should the President be prevented from attending, his place shall be taken by another Judge under conditions laid down in the rules of procedure. The ruling of the President or of the Judge replacing him shall be provisional and shall in no way prejudice the decision of the Court on the substance of the case.

Rules of Procedure of the Court of Justice of the European Communities of 19 June 1991³⁰¹

Title III

Special forms of Procedure

Chapter 1

Suspension of Operation or Enforcement and Other Interim Measures

²⁹⁹ Ur Foster, N. Blackstone's EC Legislation, 8th edn. 1997-8, Hampshire, 1997; Även jfr. med Europafördrag, 3:e uppl. Stockholm, 1998

³⁰⁰ Ibid

³⁰¹ O.J. L176/7, 1991; med ändring från EEC till EC i O.J. L44/65, 1995

Article 83

1. An application to suspend the operation of any measure adopted by an institution, made pursuant to the second paragraph of Article 39 of the ECSC Treaty, Article 185 of the EC Treaty or Article 157 of the Euratom Treaty, shall be admissible only if the applicant is challenging that measure in proceedings before the Court.

An application for the adoption of any other interim measure referred to in the third paragraph of Article 39 of the ECSC Treaty, Article 186 of the EC Treaty or Article 158 of the Euratom Treaty shall be admissible only if it is made by a party to a case before the Court and relates to that case.

2. An application of a kind referred to in paragraph (1) of this Article shall state the subject-matter of the proceedings, the circumstances giving rise to urgency and the pleas of fact and law establishing a *prima facie* case for the interim measures applied for.
3. The application shall be made by a separate document and in accordance with the provisions of Articles 37 and 38 of these Rules.

Article 84

1. The application shall be served on the opposite party, and the President shall prescribe a short period within which that party may submit written or oral observations.
2. The President may order a preparatory inquiry.

The President may grant the application even before the observations of the opposite party have been submitted. This decision may be varied or cancelled even without any application being made by any party.

Article 85

The President shall either decide on the application himself or refer it to the Court.

If the President is absent or prevented from attending, Article 11 of these Rules shall apply.

Where the application is referred to it, the Court shall postpone all other cases, and shall give a decision after hearing the Advocate-General. Article 84 shall apply.

Article 86

1. The decision on the application shall take the form of a reasoned order, from which no appeal shall lie. The order shall be served on the parties forthwith.
2. The enforcement of the order may be made conditional on the lodging by the applicant of security, of an amount and nature to be fixed in the light of the circumstances.
3. Unless the order fixes the date on which the interim measure is to lapse, the measure shall lapse when final judgment is delivered.
4. The order shall have only an interim effect, and shall be without prejudice to the decision of the Court on the substance of the case.

Article 87

On application by a party, the order may at any time be varied or cancelled on account of change in circumstances.

Article 88

Rejection of an application for an interim measure shall not bar the party who made it from making a further application on the basis of new facts.

Litteraturförteckning

- Abrahamsson, O. Domstolsväsendets anpassning till EES och EG, SvJT 1993, s.805
- Andersson, T. Rättsskyddsprincipen-EG-rätt och nationell sanktions- och processrätt ur ett svenskt civilprocessuellt perspektiv, 1997
- Antunes, L.M.P. Interim Measures under EC Competition Law-Recent Developments, Y.E.L. 1993, s.83
- Bernitz, U. Europarättens grunder, 1995
- Borchardt, G. The Award of Interim Measures by the European Court of Justice, 22 CML Rev. (1985), s.203
- Brown, L.N. & Kennedy, T. The Court of Justice of the European Communities, 4 edn. (Sweet & Maxwell), London, 1994
- Curtin, D.M. and Mortelmans, K.J.M. Application and Enforcement of Community Law by the Member States: Actors in Search of a New Script, in Curtin/Heukels: Institutional Dynamics of European Integration, Essays in Honour of Henry G. Schermers. Dordrecht 1994. Vol.II, s.423
- Deards, E. Curiouser and Curiouser? The Development of Member State liability in the Court of Justice, 3 European Public Law (1997), s.117
- Drexl, J. Was Sir Francis Drake a Dutchman?-British Supremacy of Parliament After Factortame, AJCL, 1993, s.568f
- Ekelöf, P.m.fl. Rättegång III, 6:e uppl. 1994
- Eliasson, D. m.fl. Community Directives: Effects, Efficiency and Justiciability in Sweden, SvJT, 1998, s.212
- Ellis, E. och Tridimas, T. Public Law of the European Community: Text, Materials and Commentary, (Sweet & Maxwell), London, 1995
- Elwing, C.M. i Karnov 1997/98
- EU Publica 1 häfte 3 EG-rättens rättskällor och deras förhållande till nationell rätt, 1996
- Europafördrag 3:e uppl. Stockholm 1998
- Fitger, P. Domstolsprocessen-En kommentar till rättegångsbalken, Stockholm 1993 och suppl. aug. 1996

- Foster Nigel Blackstone´s EC Legislation 1997-8, 8th edn. Hampshire, 1997
- Fritz, M.mfl. När tar EG-rätten över? EG:rättens rättsverkan, 1996
- Hagsgård, A. EG-rätten i nationell rättstillämpning, 1996
Lasok, K.P.E. The European Court of Justice-Practice and procedure, 2edn. (Butterworths), London, 1994
- Le Sueur, A. and Sunkin, M. Public Law, London, 1997
Lewis, C. Remedies and the Enforcement of European Community Law, (Sweet &Maxwell), London, 1996
- Miles, L. and Redmond, J. Enlarging the European Union, The Erosion of Federalism?, Cooperation and Conflict, vol.31, 1996
- Nergelius, J. Konstitutionellt rättighetsskydd-svensk rätt i ett komparativt perspektiv, 1996
- Norberg, S. Vad betyder EU-medlemskapet för de svenska domstolarna?, SvJT, 1995, s.402
- Oliver, P. Interim measures:some recent developments, 29 CML Rev, 1992, s.7
- O`Neill, A. Decisions of the European Court of Justice and their Constitutional Implications, (Butterworths), 1994
- Plender, R. European Courts Practice and Precedents, (Sweet & Maxwell), London, 1997
- Pålsson, S. och Quitzow, C.M. EG-rätten-ny rättskälla i Sverige, Stockholm, 1993
- Rasmussen, H. European Community Case-law-Summaries of leading EC Court Cases, Danmark, 1993
- Rasmussen, H. European Court of Justice, Danmark,1998
- Schermers, H.G och Waelbroeck, D. Judicial Protection in the European Communities, 5 edn. Netherlands, 1992
- Schäder Göran i Karnov 1 1997/98
- Sharpston, E. Interim and Substantive Relief in Claims under Community Law, Current EC Legal Developments Series, 1993
- Slaughter, A.m.fl. The European Courts & National Courts-Doctrine and Jurisprudence, Oxford, 1998
- Strömberg, H. Normprövning i nyare rättspraxis, FT, 1988, s.121
- The Role and Future of the European Court of Justice European Law Series, The British Institute of International and Comparative Law, London, 1996
- The Treaty on European Union-The Factsheet, June 1997

Meaning of Amsterdam	
Toth, A.G.	Annotations to Factortame, 27 CML Rev, (1990), s.574
Usher, J. A.	European Court Practice, (Sweet & Maxwell), London, 1983
Van Gerven, W.	Bridging the Gap between Community and National Laws: Towards a Principle of Homogeneity in the Field of Legal Remedies?, 32 CML Rev.(1995), s.679
Vogel, H.	Den tyska författningsdomstolens dom angående Maastrichtfördraget om den Europeiska unionen, JT, 1993-94, s.553
Westberg, P.	Civilprocessuella säkerhetsåtgärder-ett instrument för konfliktlösning, SvJT, 1990, s.161ff
Westberg, P.	Kvarstad och sabotagerisk (RB15:2), JT 1989-90, s.347ff
White Paper on the 1996 Intergovernmental Conference	volume 1(Annex) Official Texts of the European Union Institutions
Wiklund, O.	EG-domstolens tolkningsutrymme, Stockholm 1997
Wiklund, O.	EG-rättens inflytande över svensk rätt-en konstitutionell omvandling, ur: nordiskt lagstiftningssamarbete i det nya Europa, 1996, s.57
Wiklund, O.	Lagstiftaren inför rätta-svenska statens skadeståndsskyldighet för brott mot EG-rätten, SvJT 1995, s.384
Wiklund, O.	Om svenska domstolars självständighet i ett EG-rättsligt perspektiv, SvJT 1992, s.188
Offentligt tryck	
<i>Sverige</i>	
Prop. 1994/95:19	del 1, Sveriges medlemskap i Europeiska unionen
1993/94:KU21	Grundlagsändringar inför ett svenskt medlemskap i Europeiska unionen
SOU 1978:34	Förstärkt skydd för fri- och rättigheter
L(1994:1500)	Lag med anledning av Sveriges anslutning till Europeiska unionen
<i>EG</i>	
Amsterdamfördraget	Europeiska gemenskaperna, Luxemburg, 1997
Official Journal L176/7	Volume 34, 4 July 1991
Official Journal L44/65	Volume 38, 28 February 1995

Muntlig källa
Samtal med professor
Peter Westberg den
21 oktober 1998

Rättsfallsförteckning

EG-domstolen

Mål 18/57	Nold KG mot High Authority (1957-1958) E.C.R. 121 at 127
Mål 25/62 R	Plaumann & Co. mot Kommissionen, (1963) E.C.R. 123
Mål 26/62	Van Gend en Loos mot Nederlandse administratie der belastingen (1963) E.C.R. 1
Mål 6/64	Costa mot ENEL (1964) E.C.R. 585
Mål 11/70	Internationale Handelsgesellschaft mot EVST (1970) E.C.R. 1125
Mål 22/70	ERTA (1971) E.C.R. 263
Mål 6/72 R	Continental Can mot Kommissionen, (1972) E.C.R. 157
Mål 44/75 R	Firma Karl Könecke mot Kommissionen (1975) E.C.R. 637
Mål 109/75 R	National Carbonising Co Ltd mot Kommissionen, (1969) E.C.R. 449
Förenade målen 31/77 R och 53/77 R	Kommissionen mot Storbritannien (1977) E.C.R. 921
Mål 106/77	Amministrazione delle finanze dello Stato mot Simmenthal SpA (1978) E.C.R. 629
Mål 92/78 R	Simmenthal SpA mot Kommissionen (1978) E.C.R. 1129
Mål 209-215 och 218/78 R	Heintz Van Landewyck Sarl mot Kommissionen (1978) E.C.R. 2111
Mål 243/78 R	Simmenthal SpA mot Kommissionen (1978) E.C.R. 2391
Mål 792/79 R	Camera Care mot Kommissionen (1980) E.C.R. 119
Mål 20/81 R	Arbed mot Kommissionen, (1981) E.C.R. 721
Mål 86/82 R	Hasselblad (GB) Ltd mot Kommissionen (1982) E.C.R. 1555
Mål 107/82 R	AEG Telefunken AG mot Kommissionen (1982) E.C.R. 1179 och 1549
Förenade målen 228 och 229/82 R	Ford Werke AG och Ford of Europe Incorporated mot Kommissionen, (1982) E.C.R. 3098
Mål 160/84 R	Oryzomyli Kavallas mot Kommissionen (1984) E.C.R. 3217
Mål 269/84 R	Fabbro mot Kommissionen (1984) E.C.R. 4333
Mål 25/85 R	Nuovo Campsider mot Kommissionen (1985) E.C.R. 751
Mål 250/85 R	Brother Industries Ltd mot Rådet (1985) E.C.R. 3459
Mål 260/85 R	Tokyo Electric mot Rådet (1985) E.C.R. 3467
Mål 293/85 R	Kommissionen mot Belgien (1985) E.C.R. 3521
Mål 314/85	Foto-Frost mot Hauptzollamt Lübeck-Ost, (1987) E.C.R. 4199
Mål 62/86 R	AKZO Chemie BV mot Kommissionen (1986) E.C.R. 1503
Mål 24/87 R	Schettini mot Europeiska parlamentet (1987) E.C.R. 2847
Mål 142/87 R	Belgien mot Kommissionen (1987) E.C.R. 2589
Mål 44/88 R	De Compte mot Europeiska Parlamentet (1988) E.C.R. 1669
Mål 111/88 R	Grekland mot Kommissionen (1988) E.C.R. 2591
Mål 194/88 R	Kommissionen mot Italien (1988) E.C.R. 5647
Förenade målen C-	Zuckerfabrik Süderdithmarschen AG mot Hauptzollamt Itzehoe, (1991)

143/88 och C-92/89	E.C.R. I-415
Mål C-213/89	R mot Secretary of State for Transport, ex p. Factortame Ltd (1990) E.C.R. I-2433
Mål C-221/89	R mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd. (1991) E.C.R. I-3905
Mål 246/89 R	Kommissionen mot Storbritannien (1989) E.C.R. 3125
Mål 246/89	Kommissionen mot Storbritannien (1991) E.C.R. I-4585
Mål C-385/89 R	Grekland mot Kommissionen (1990) I E.C.R. 561
Mål T-23/90 R	Automobiles Peugeot SA och Peugeot SA mot Kommissionen (1990) E.C.R. II-195
Mål T-44/90	La Cinq mot Kommissionen (1992) E.C.R. II-1
Mål C-195/90 R	Kommissionen mot Tyskland (1990) E.C.R. I-3351
Mål C-257/90	Italsolar SpA mot Kommissionen (1990) E.C.R. I-3841
Mål T-29/92 R	Vereniging van Samenwerkende Prijsreglende Organisaties in de Bouwnijverheid mot Kommissionen (1992) E.C.R. II-2161
Förenade målen C46-93 och C-48/93	Brasserie du Pêcheur SA mot Federal Republic of Germany and the Queen mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd. and others (1990) E.C.R. I-2433
Mål C-280/93R	Tyskland mot Rådet (1993) I E.C.R. 3667
Mål C-280/93	Tyskland mot Rådet (1994) E.C.R. I-4973
Mål C-465/93	Atlanta, Fruchthandelsgesellschaft mbH and Others mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1995) E.C.R. I-3761
Mål C-466/93	Atlanta Fruchthandelsgesellschaft m.fl. mot Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft (1995) E.C.R. I-3799
Mål C-87/94 R	Kommissionen mot Belgien (1994) I E.C.R. 1395
Mål C-334/95	Krüger GmbH & Co. KG mot Hauptzollamt, dom 17.07.97, ä.e.p.
Kommissionen	
Kommissionens beslut (EEC) 86/628	(OJ L256 2.9.82 p20) (1982) 3 CMLR 267 (<i>Ford Werke</i>)
Kommissionens beslut (EEC) 87/500	(OJ L286 9.9.87 p36) (1988) 4 CMLR 67 (<i>Boosey & Hawkes</i>)
Nationella	
<i>Sverige</i>	
RÅ 1996 ref 50	
<i>England</i>	
Macarthy mot Wendy Smith	(1979) 3 All ER 32 (CA)
R mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd.	(1989) 2 CMLR 353
R mot Secretary of State for Transport ex. p. Factortame Ltd. (No 2)	(1991) 1 All ER 70 (HL)
R mot Secretary of State	Law Report (The Times Thursday September 11 1997)

for Transport ex. p.
Factortame Ltd. (No 5)